

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та міжнародних відносин

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

«УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ ВІДНОСИНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Виконала: студентка IV курсу
Факультету історії, політології та
міжнародних відносин
Спеціальності 052 «Політологія»
Дмитрук Юлія Андріївна

Науковий керівник:
к.і.н., доцент Невинна Г.Я.

Рецензент:
к. філос. н., доцент
кафедри філософії та
політології ЖДУ ім. І.Франка
Горохова Л.В.

Рівне 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИН	6
1.1. Поняття і основні форми міждержавних відносин	6
1.2. Стан наукового-дослідження проблеми в сучасній науковій літературі	18
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА УГОРЩИНИ ДО РОСІЙСЬКО УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	23
2.1. Політичні міждержавне співробітництво	23
2.2. Особливості торгово-економічних відносин та співпраця в енергетичній сфері	31
2.3. Співробітництво в гуманітарній сфері	39
РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА УГОРЩИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	50
3.1. Загострення політичного діалогу: передумови та причини	50
3.2. Проблеми українсько-угорських відносин в контексті європейської інтеграції України: шляхи вирішення	54
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність теми:

У сучасних міжнародних умовах двосторонні відносини між Україною та Угорщиною привертають дедалі більше уваги як у політичному, так і в суспільному дискурсі. Обидві країни мають спільні історичні корені, територіальну суміжність, взаємопов'язані економічні та безпекові інтереси.

Упродовж тривалого часу ці відносини характеризувалися як стабільні та прагматичні, однак із початком нової фази євроінтеграційного курсу України та поглибленням конфлікту з росією виникли низка суперечностей, що створили нові виклики у двосторонній взаємодії. Зокрема, актуалізувалися питання, пов'язані з національними меншинами, мовною політикою, транскордонною співпрацею та зовнішньополітичною орієнтацією обох країн у межах Європейського Союзу та НАТО. Питання українсько-угорських відносин не можна розглядати у відриві від регіонального контексту Центрально-Східної Європи, де взаємодія держав часто визначається не лише двосторонніми угодами, а й позицією міжнародних організацій, а також геополітичними процесами, що охоплюють ширші простори. Угорщина, будучи членом ЄС та НАТО, відіграє особливу роль у формуванні загального ставлення Європейського Союзу до українських прагнень інтеграції. Водночас в умовах збройного конфлікту на сході України та загрози її територіальній цілісності зростає потреба у консолідації міжнародної підтримки, що зумовлює перегляд пріоритетів зовнішньої політики, у тому числі в напрямку врегулювання потенційних конфліктів з найближчими сусідами.

Специфіка взаємин між Україною та Угорщиною також обумовлена етнополітичним чинником — наявністю угорської меншини в Закарпатській області України, що зумовлює появу чутливих питань у сфері освітньої політики, культурної автономії, мовних прав та взаємного ставлення до концепції багатокультурності. Такі аспекти потребують комплексного аналізу з урахуванням міжнародно-правових норм, положень двосторонніх угод та

політичної практики як України, так і Угорщини. У ситуаціях, коли суперечності в оцінці прав меншин переростають у дипломатичні ускладнення, виникає потреба в ретельному вивченні механізмів діалогу, медіації та врегулювання напруження. Економічна взаємодія між двома країнами теж заслуговує на детальне дослідження, оскільки вона є не лише каталізатором політичного співробітництва, а й чинником стабільності в прикордонному регіоні.

Питання енергетичної безпеки, розвитку транспортної інфраструктури, реалізації транскордонних проєктів і спільного доступу до ринків ЄС створюють широкі можливості для посилення співпраці. Проте ці можливості реалізуються повною мірою лише за умов злагодженої політичної взаємодії. Відтак дослідження українсько-угорських відносин дозволяє не лише окреслити динаміку змін у двосторонній політиці, а й визначити напрями гармонізації інтересів, запобігання конфліктам та створення ефективних форматів співробітництва в умовах загальноєвропейських трансформацій.

Об'єкт дослідження: українсько-угорські міждержавні відносини.

Предмет дослідження: напрями, проблеми та перспективи розвитку співпраці між Україною та Угорщиною.

Мета дослідження: проаналізувати виклики та перспективи українсько-угорських відносин у сучасних геополітичних умовах.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати історичні передумови формування українсько-угорських відносин.
2. Визначити основні чинники, що впливають на сучасний стан двосторонніх відносин.
3. Дослідити роль національних меншин у розвитку міждержавної співпраці.
4. Оцінити політичні та дипломатичні аспекти взаємодії між Україною та Угорщиною.

5. Розглянути економічні напрями співпраці та транскордонного партнерства.

6. Визначити перспективи розвитку українсько-угорських відносин у контексті євроінтеграційних процесів.

Структура роботи: робота складається з трьох розділів, шести підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 66 сторінок.

Тема дослідження була апробована:

1. Дмитрук Ю. Українсько-угорські відносини: виклики та перспективи // Звітна наукова конференція викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету за 2024 рік (Рівне, РДГУ, 15-16 травня 2025 року).

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1. Поняття і основні форми міждержавних відносин

Міждержавні відносини як об'єкт дослідження сучасної політичної науки посідають центральне місце у системі міжнародних зв'язків. Вони охоплюють сукупність політичних, економічних, правових, культурних та інших форм взаємодії між суверенними державами, що ґрунтуються на принципах рівності, суверенітету, невтручання у внутрішні справи та взаємної поваги.

Зміст міждержавних відносин формується як результат взаємодії національних інтересів, цілей зовнішньої політики, регіонального і глобального контекстів, що вимагає комплексного підходу до їх дослідження з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх детермінант. У сучасному науковому дискурсі міждержавні відносини розглядаються не лише як сума політичних контактів, а як складна багаторівнева система, що інтегрує у собі елементи співпраці, конфліктів, взаємозалежності та конкурування [15]. Теоретико-методологічна основа аналізу міждержавних відносин ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує засади політології, міжнародного права, соціології, історії, економіки та геополітики. Саме взаємозв'язок цих галузей дозволяє розглядати міждержавні відносини як багатовекторне явище, в якому кожен з аспектів відіграє роль у формуванні зовнішньої політики держав. Теоретичні підходи до аналізу міждержавних відносин охоплюють різноманітні парадигми – від класичного реалізму та лібералізму до конструктивізму, неомарксизму, англійської школи та теорій глобального управління. Кожна з них пропонує власне бачення природи міжнародної системи, джерел конфліктів та механізмів співпраці між державами [31].

Реалізм виходить із постулату, що міжнародна система є анархічною, а основною метою кожної держави виступає забезпечення власного виживання та зміцнення національної безпеки. У межах цього підходу міждержавні відносини постають як боротьба за вплив і ресурси, де превалує принцип сили, а дипломатія є інструментом досягнення політичних цілей.

Ліберальний підхід акцентує увагу на можливості гармонізації інтересів держав через міжнародні інституції, права людини, економічну взаємозалежність та демократичні режими, вважаючи, що співпраця є досяжною через взаємовигідні домовленості. Конструктивізм натомість зосереджується на значенні ідентичності, цінностей, дискурсивних практик, які формують очікування та поведінку держав у міжнародному середовищі.

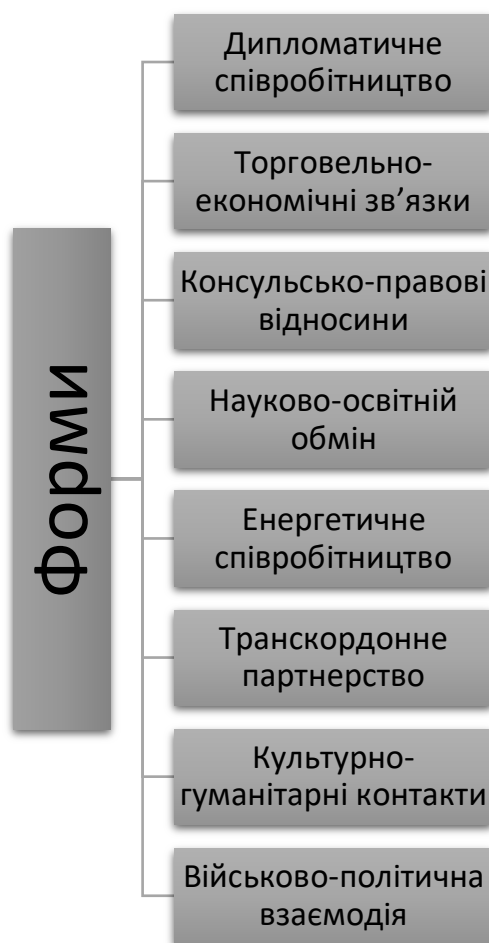
Цей підхід дозволяє розглядати міждержавні відносини як соціально сконструйовану реальність, що змінюється залежно від уявлень держав-акторів [16]. Методологія вивчення міждержавних відносин передбачає використання як кількісних, так і якісних методів дослідження. Кількісні методи дають змогу аналізувати статистичні дані, структуру міжнародної торгівлі, витрати на оборону, інтенсивність дипломатичних контактів, тоді як якісні методи включають аналіз політичних заяв, договорів, стратегічних документів, історичних наративів, що розкривають зміст політичних рішень і мотиви дій держав [35]. Комплексне поєднання методів дозволяє досягти цілісного розуміння процесів, що відбуваються у сфері міждержавних відносин, і передбачити їх можливу динаміку в умовах змінної геополітичної ситуації.

У системі міждержавних відносин особливе місце займає поняття національного інтересу, яке виконує функцію інтегратора зовнішньої політики та орієнтира для прийняття стратегічних рішень [21]. Незважаючи на те, що визначення національного інтересу може варіюватися залежно від політичного режиму, суспільних очікувань та глобального контексту, його зміст визначається базовими потребами держави – безпекою, економічною стабільністю, суверенітетом, культурною ідентичністю та міжнародним

статусом. Формулювання національного інтересу є вихідною точкою для побудови системи пріоритетів зовнішньої політики, які, у свою чергу, формують характер міждержавної взаємодії [33].

Теоретичною категорією в межах вивчення міждержавних відносин є поняття суверенітету. Воно виступає як основоположна характеристика держави і вказує на її здатність самостійно здійснювати внутрішню та зовнішню політику без втручання ззовні. Проте у сучасних умовах відбувається трансформація класичного уявлення про суверенітет у бік функціонального перерозподілу повноважень між державами, міжнародними організаціями, транснаціональними корпораціями, що створює нові форми взаємозалежності та координації. У цьому контексті особливої ваги набувають концепції багаторівневого управління, глобального врядування та регіональної інтеграції, які переосмислюють межі та можливості державної дії в умовах глобалізації. Форми міждержавної взаємодії можуть варіюватися від конфронтаційної політики до стратегічного партнерства, що залежить від геополітичного розташування держав, історичних зв'язків, політичної культури та економічного потенціалу. [38]

Рисунок 1.1. Основні форми міждержавних відносин [14]

Найпоширенішими формами є дипломатичне спілкування, укладання міжнародних договорів, участь у двосторонніх і багатосторонніх платформах, створення спільних інституцій, реалізація спільних проектів та програм у галузі економіки, науки, освіти, безпеки, охорони довкілля тощо. Формування таких відносин відбувається в межах правових норм, визначених Віденською конвенцією про дипломатичні зносини, Статутом ООН, міжнародними договорами та угодами, що регламентують права й обов'язки сторін.

Особливу увагу в межах теоретико-методологічного аналізу заслуговує феномен міжнародного конфлікту, що виникає внаслідок зіткнення інтересів держав або внаслідок порушення встановлених норм взаємодії. Конфлікти можуть бути політичними, економічними, ідеологічними, культурними або територіальними і вирішуються за допомогою дипломатичних, правових, економічних або військових засобів. Вивчення причин, форм і механізмів

вирішення міждержавних конфліктів дозволяє сформулювати ефективні стратегії запобігання ескалації, сприяння стабільності та відновлення довіри між державами. У сучасному світі дедалі більшу роль у міждержавних відносинах відіграють не лише класичні актори, тобто національні уряди, а й нові суб'єкти міжнародних зв'язків – міжнародні організації, громадські рухи, корпорації, медіа, експертні спільноти. Така багатосуб'єктність потребує адаптації традиційної методології до нових реалій, у яких держава вже не є єдиним джерелом політичної волі. Усе частіше у політичній науці порушується питання про трансформацію державного суверенітету в умовах глобалізації, делегування частини повноважень наднаціональним структурам, зростання ролі глобальних норм і стандартів [28].

У зв'язку із цим постає питання про теоретичне осмислення гібридних форм міждержавної взаємодії, коли традиційні механізми взаємодії доповнюються неформальними, гнучкими, часто позапротокольними форматами. Це стосується, зокрема, впливу лідерської дипломатії, стратегічної комунікації, використання м'якої сили, культурної дипломатії, а також кібервпливу і використання технологій у міждержавних контактах [29].

Такі підходи потребують оновлення категоріального апарату політичної науки, що дозволить адекватно описувати і пояснювати нові явища у міжнародних відносинах [17]. Незалежно від парадигмального підходу чи методу, дослідження міждержавних відносин повинно спиратися на принцип критичності, аналітичності та врахування широкого контексту. Середовище міжнародної взаємодії є динамічним, а тому постійно змінюються правила гри, ідентичності, цінності та пріоритети держав. У цьому контексті особливої уваги заслуговують перехідні суспільства, нові незалежні держави, які формують власну зовнішню політику в умовах конкурентного міжнародного середовища, потребуючи адаптивних моделей взаємодії з партнерами.

Міждержавна взаємодія є складним феноменом міжнародного життя, який охоплює широкий спектр форм, механізмів і напрямів співпраці між суверенними державами. Класифікація цих форм дозволяє впорядкувати та

систематизувати знання про характер політичних, економічних, правових та культурних зв'язків у світовій системі. Науковий інтерес до класифікації міждержавної взаємодії постійно зростає, що зумовлено постійними трансформаціями глобального середовища [6]. У наукових дослідженнях Джозефа Ная, Кеннета Уолтца, Моргенталера, Роберта Кеогейна, Стівена Краснера та інших представників західної політологічної думки міждержавні відносини розглядаються через призму силових балансів, інституційної взаємозалежності, транснаціональних процесів та ідеологічних наративів. Зокрема, Джозеф Най запровадив концепт "м'якої сили", яка є однією з форм міждержавного впливу, що базується не на примусі, а на привабливості культури, політичних цінностей та зовнішньої політики. Натомість Кеннет Уолтц розглядає взаємодію держав як продукт структури міжнародної системи, де анархія змушує держави балансувати вплив, що впливає на способи їхнього співіснування [21].

Форми міждержавної взаємодії умовно поділяються на політичні, економічні, правові, військові, гуманітарні та інформаційно-комунікаційні. Кожна з цих форм має власну логіку реалізації, інституційне забезпечення, рівень залучення суб'єктів, а також ступінь впливу на загальний характер відносин.

Політична взаємодія охоплює дипломатичні відносини, участь у міжнародних організаціях, переговornі процеси, політичне партнерство, консультації та координацію позицій з глобальних і регіональних питань. Її особливість полягає у спрямованості на забезпечення зовнішньополітичної стабільності, формування стратегічних альянсів, просування національних інтересів, запобігання конфліктам та підвищення авторитету держави на міжнародній арені. У цьому контексті дипломатія постає як базовий інструмент реалізації політичних цілей держави у сфері міждержавних відносин. Традиційна та публічна дипломатія, візити глав держав, обміни між міністрами закордонних справ, міжпарламентське співробітництво – усе це є проявами політичної взаємодії [25].

Економічна форма взаємодії реалізується через зовнішню торгівлю, інвестиційну діяльність, кооперацію у галузі енергетики, промисловості, транспорту, сільського господарства, спільні інфраструктурні проекти, створення вільних економічних зон, міждержавні договори про митну, податкову або валютну політику.

Саме через економічну взаємозалежність держави часто вступають у більш тісну політичну координацію. Роберт Кеогейн у своїй теорії інституційного лібералізму зазначає, що міжнародні інституції створюють умови для зниження трансакційних витрат та покращення передбачуваності поведінки держав, особливо у сфері економічної взаємодії [14]. У сучасному світі економічна форма набула глобального виміру через участь у Всесвітній торговій організації, регіональних торговельних об'єднаннях, як-от Європейський Союз, Північноамериканська угода про вільну торгівлю, АСЕАН, МЕРКОСУР та інших.

Правова взаємодія між державами реалізується через укладання міжнародних договорів, участь у правотворчих процесах у межах міжнародних організацій, вирішення спорів у міжнародних юрисдикційних органах. Вона має на меті забезпечення правової визначеності, узгодження норм поведінки, створення стабільних умов для співпраці. Теоретики міжнародного права, такі як Гуго Гроцій, Ганс Кельзен, Лаутерпахт, зробили вагомий внесок у формулювання принципів міждержавної правової взаємодії. Згідно з їх підходами, юридичне оформлення відносин сприяє запобіганню конфліктам і підтримці міжнародного порядку.

Особливу роль у цьому відіграють багатосторонні договори, як-от Статут ООН, Женевські конвенції, Паризька хартія для нової Європи, які створюють правову основу міжнародного спілкування. Військова взаємодія держав виявляється як у формі союзницьких зобов'язань (наприклад, у межах НАТО), так і у вигляді військово-технічного співробітництва, спільних навчань, обміну розвідданими, протидії тероризму, участі в миротворчих місіях. Військові альянси відображають політичну консолідацію держав, а

також їхню здатність до спільної протидії зовнішнім загрозам. Стівен Уолт у своїй роботі з теорії балансу загроз підкреслює, що держави формують військові союзи не лише з міркувань балансу сили, а з урахуванням сприйняття намірів іншої сторони. Таким чином, військові угруповання є як засобом стримування, так і потенційним джерелом конфронтації [23].

Гуманітарна взаємодія охоплює співпрацю у сферах освіти, науки, культури, охорони здоров'я, молодіжних програм, гендерної рівності, захисту прав людини, обміну досвідом у соціальній політиці. Вона забезпечується через міжурядові угоди, стипендіальні програми, двосторонні комісії, участь у роботі ЮНЕСКО, ВООЗ, ЮНІСЕФ та інших організацій системи ООН [24]. Джозеф Най у контексті "м'якої сили" підкреслює роль культури і цінностей у формуванні позитивного іміджу держави, а також у налагодженні тривалих партнерських відносин на міждержавному рівні. Гуманітарна складова зміцнює довіру між суспільствами і сприяє розвитку толерантності, міжкультурного діалогу, запобіганню радикалізації. Інформаційно-комунікаційна взаємодія є відносно новим аспектом міждержавних контактів, який охоплює дипломатичну комунікацію, обмін медіаповідомленнями, стратегії публічної дипломатії, а також використання цифрових технологій у формуванні міжнародного іміджу.

У сучасному світі цифрова дипломатія стала ефективним інструментом впливу на громадську думку, мобілізації підтримки зовнішньополітичних ініціатив, трансляції офіційних позицій та здійснення контрнарративів.

Працями Манюеля Кастельса, Семаюела Хантінгтона, Френсіса Фукуями окреслено трансформації в системі глобальної комунікації та її вплив на зміст міжнародної політики. Зокрема, комунікаційна взаємодія розглядається як фактор політичної мобілізації, легітимації дій держави, зміни нарративів у міжнародному дискурсі [28].

У теорії міжнародних відносин також виділяють формальну та неформальну взаємодію. Формальна включає офіційні візити, підписання угод, участь у багатосторонніх форумах, створення двосторонніх комітетів,

тоді як неформальна реалізується через кулуарні зустрічі, неофіційні перемовини, особисті контакти лідерів, участь у симпозиумах, культурних заходах, академічних обмінах. Роль неформальної дипломатії у підтримці каналів комунікації між державами зростає в умовах політичних криз, оскільки вона дозволяє вести діалог поза публічною площиною і шукати компроміси.

Відносини між державами можна також класифікувати за рівнем інституціоналізації: від епізодичної взаємодії до стратегічного партнерства чи інтеграції [34]. У першому випадку йдеться про окремі акти взаємодії без системної координації, тоді як у другому – про довготривалу співпрацю, яка передбачає спільне планування, розподіл повноважень, узгодження норм.

Стратегічне партнерство часто оформлюється через спільні декларації, створення міждержавних рад, координацію безпекової, енергетичної або культурної політики. Прикладом найвищого рівня інституціоналізації є участь держав у наднаціональних структурах, де вони передають частину суверенних повноважень задля досягнення колективних цілей. Форми міждержавної взаємодії змінюються під впливом глобальних трансформацій, серед яких варто виокремити багатополарність, регіоналізацію, екологічні загрози, розвиток інформаційних технологій, зміну структури міжнародної економіки, посилення впливу недержавних акторів. Такі зміни зумовлюють виникнення нових форм співпраці, наприклад, цифрових альянсів, екологічних коаліцій, партнерств у сфері інновацій. Усе це вимагає постійного оновлення наукового інструментарію і переосмислення усталених класифікацій [37].

Практичні прояви форм міждержавних відносин охоплюють широкий спектр конкретних дій, рішень, ініціатив та інструментів, які держави використовують для реалізації своїх зовнішньополітичних інтересів у взаємодії з іншими державами [12].

У сфері політичної взаємодії ці прояви включають регулярні двосторонні зустрічі на рівні глав держав, урядових делегацій, парламентських груп, міжвідомчих комісій, а також участь у багатосторонніх

самітах, форумах, міжнародних конференціях. Наприклад, проведення щорічних самітів Європейського Союзу з країнами-партнерами, таких як саміти "Східного партнерства", є практичним виявом політичного діалогу, що дозволяє сторонам обговорити нагальні питання порядку денного, погодити дорожні карти співпраці, підписати угоди або меморандуми про взаєморозуміння. У таких форматах реалізуються домовленості щодо регіональної безпеки, енергетичної політики, прикордонного співробітництва, прав людини, захисту навколишнього середовища [5].

Дипломатична діяльність держав як один із найбільш традиційних практичних проявів міждержавних відносин реалізується через функціонування постійних дипломатичних місій, консульств, спеціальних представництв при міжнародних організаціях. Встановлення дипломатичних відносин і призначення послів є першими практичними кроками на шляху налагодження офіційної міждержавної взаємодії. Водночас відкликання дипломатів, зниження рівня представництва або розрив дипломатичних відносин також є актами, які демонструють напруження або конфлікт у міждержавних стосунках [19].

Дипломати, виконуючи свої функції, організовують переговори, координують підготовку міжнародних угод, забезпечують захист громадян за кордоном, сприяють розвитку культурного та економічного співробітництва. Економічна співпраця держав має низку практичних виявів, серед яких варто виокремити укладання торговельних угод, реалізацію інвестиційних проектів, функціонування спільних підприємств, запровадження спрощених митних процедур, участь у міждержавних економічних організаціях. Зокрема, прикладом такої взаємодії є створення зони вільної торгівлі між країнами або гармонізація податкового та технічного регулювання з метою полегшення доступу на ринки.

Одним із практичних аспектів економічних відносин є запровадження механізмів захисту національних виробників, антидемпінгових розслідувань, торговельних арбітражів, що проводяться відповідно до міжнародного права.

Через такі механізми держави не лише розвивають взаємовигідні економічні відносини, але й врегульовують конфлікти, пов'язані з недобросовісною конкуренцією або порушенням домовленостей.

Правова форма міждержавної взаємодії має практичне втілення у вигляді підписаних міжнародних договорів, ратифікованих парламентами країн, створення двосторонніх юридичних комісій, подання позовів до міжнародних судових органів, таких як Міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини, Постійна палата третейського суду в Гаазі [8]. Розгляд справ, пов'язаних з територіальними суперечками, порушенням прав людини, інтерпретацією договорів, практично підтверджує правовий характер міждержавної взаємодії. Наприклад, позови про делімітацію морських кордонів або щодо зобов'язань за кліматичними угодами демонструють, як держави використовують правові засоби для досягнення власних цілей або захисту суверенітету. До цього переліку належить також процедура арбітражного врегулювання, коли держави погоджуються на залучення третейських судів для врегулювання конфлікту.

У військово-політичній площині практичні форми міждержавної взаємодії виявляються через підписання договорів про спільну оборону, проведення спільних військових навчань, участь у багатонаціональних місіях під егідою ООН або НАТО, передавання військової техніки, навчання персоналу, координацію розвідданих, консультації з питань безпеки [10].

Участь у миротворчих операціях або військових коаліціях, наприклад, у рамках місій у Косово, Афганістані, Малі або Центральноафриканській Республіці, є прикладом застосування збройного компонента у межах колективної безпеки або гуманітарного втручання. Також до таких проявів належать спільні військові штабні структури, як-от командування сил швидкого реагування або багатонаціональні батальйони, що засвідчують високий рівень довіри та інтеграції між державами. Гуманітарна співпраця на практиці реалізується через організацію програм студентських обмінів, стипендій, конференцій, культурних фестивалів, виставок, наукових візитів,

надання гуманітарної допомоги, реалізацію спільних освітніх проєктів, участь у глобальних ініціативах у сфері охорони здоров'я, прав жінок, дитячого захисту. Така діяльність здійснюється як державними структурами, так і недержавними акторами, однак завжди є відображенням політичної волі до співпраці.

Яскравими прикладами цього є стипендіальні програми типу Erasmus+, Fulbright, Chevening, а також проєкти ЮНЕСКО, ВООЗ, ЮНІСЕФ, спрямовані на розвиток освіти та охорони здоров'я у країнах, що розвиваються. Надання медичної допомоги у період пандемії, постачання вакцин або відправка мобільних шпиталів є прикладом того, як міждержавні гуманітарні механізми застосовуються у кризових ситуаціях [17].

Інформаційно-комунікаційна взаємодія проявляється у проведенні міжнародних пресконференцій, інформаційних кампаній, використанні соціальних медіа державними структурами для трансляції позицій, формуванні наративів, роз'ясненні зовнішньої політики. У цифрову епоху інформаційна присутність держави в глобальному комунікаційному просторі є не менш вагомою, ніж класичні дипломатичні інструменти.

Практичною формою такої взаємодії є створення офіційних акаунтів дипломатичних установ у соціальних мережах, публікація аналітичних звітів, ведення цифрової дипломатії [13]. Наприклад, під час глобальних криз держави активно використовують інформаційні платформи для демонстрації власної позиції, реагування на інформаційні атаки, зміцнення іміджу. Через інформаційні ресурси реалізуються й інструменти публічної дипломатії, коли держава звертається безпосередньо до громадськості іншої країни.

Іншим практичним проявом міждержавних відносин є створення та функціонування спільних інституцій або механізмів координації, таких як міжурядові ради, спільні комісії, консультативні платформи [7]. Вони дозволяють не лише проводити регулярний обмін інформацією, а й оперативно реагувати на зміни в політичному або економічному середовищі. Такі структури створюються з метою підвищення ефективності співпраці,

впорядкування прийняття рішень, моніторингу виконання домовленостей. Наприклад, українсько-польська міжурядова комісія з питань економічного співробітництва чи українсько-німецька платформа енергетичного партнерства є інституційними формами, які мають чіткий порядок денний, механізми прийняття рішень та систему реалізації спільних проєктів.

До практичних проявів також належать візові режими, прикордонна співпраця, договірні механізми щодо спільного використання природних ресурсів, боротьба з організованою злочинністю, спільні дії у сфері міграційної політики [36]. Наприклад, спільні прикордонні пункти контролю або інформаційні центри з питань боротьби з торгівлею людьми реалізують конкретні домовленості держав у галузі безпеки. Візові угоди, угоди про реадмісію, прикордонну мобільність або обмін персональними даними між службами є результатом двосторонніх домовленостей та технічної імплементації рішень, прийнятих на політичному рівні. Практична площина міждержавних відносин охоплює також реагування на надзвичайні ситуації, стихійні лиха, техногенні катастрофи, коли держави надають одна одній підтримку у вигляді рятувальних команд, техніки, медикаментів, фінансової допомоги. Це не лише акт солідарності, а й інструмент формування позитивного іміджу та підтримки добросусідських відносин. У міжнародній практиці поширеною є взаємна допомога під час землетрусів, повеней, пожеж або епідемій. Координація таких дій часто здійснюється через міжнародні платформи, такі як Механізм цивільного захисту ЄС або Центр реагування на надзвичайні ситуації НАТО [4].

1.2. Стан наукового-дослідження проблеми в сучасній науковій літературі

У сучасній зарубіжній науковій літературі міждержавні відносини розглядаються як складне, багаторівневе і динамічне явище, що виникає у результаті взаємодії суверенних акторів у міжнародній системі. Основою для

аналізу цього феномену є різноманітні теоретичні підходи, які сформувалися в межах політології, міжнародного права, соціології, філософії, економіки та геополітики. Провідними школами міжнародних відносин є реалізм, неореалізм, лібералізм, неолібералізм, конструктивізм, англійська школа, постструктуралізм і марксистські концепції. Кожен з підходів пропонує своє розуміння природи міждержавної взаємодії, визначає основних акторів, рушійні сили, мотивації та механізми координації або протистояння між державами.

Класичний реалізм, що бере початок з ідей Ніколо Макіавеллі, Томаса Гоббса та Карла фон Клаузевіца, утверджується в науці ХХ століття працями Ганса Моргентау. Він розглядає міжнародну політику як арену боротьби за владу між державами, де відсутній вищий регулятор і де анархія є базовою характеристикою системи [17].

Міждержавні відносини в такому контексті набувають форми конфліктної взаємодії, спрямованої на збереження або посилення впливу. Моргентау вважав, що політика керується об'єктивними законами, що коріняться в людській природі, а тому концепт національного інтересу, визначеного в термінах сили, є визначальним у прийнятті рішень. Класичний реалізм не заперечує можливість співпраці, однак вважає її ситуативною та обмеженою інтересами безпеки.

Неореалізм, сформований Кеннетом Уолтцом, робить акцент не на людській природі, а на структурі міжнародної системи [6]. Основна ідея полягає в тому, що саме анархічна структура системи змушує держави до самозабезпечення безпеки, що призводить до формування системи балансів. Уолтц у своїй праці «Theory of International Politics» обґрунтовує, що держави прагнуть до виживання і приймають рішення, виходячи з розташування в ієрархії потуги. Неореалісти розглядають міжнародну політику як гру з нульовою сумою, де посилення однієї держави означає потенційне послаблення іншої. Відповідно, альянси формуються як реакція на зростання загроз, а не на спільні цінності чи економічну вигоду. Лібералізм виникає як

альтернатива реалізму і бере початок із ідей Іммануїла Канта, який запропонував концепцію «вічного миру» через республіканські форми правління, економічну взаємозалежність і міжнародні інституції [22].

Сучасні ліберальні теоретики, зокрема Роберт Кеогейн, Джозеф Най, Ендрю Морейвчик, підкреслюють значення внутрішньої політичної структури держав, ролі міжнародних організацій, міжурядових угод, регуляторних режимів у створенні умов для співпраці. Вони вважають, що демократії рідше воюють між собою, а економічні зв'язки створюють взаємну вигоду, яка зменшує ймовірність конфліктів. Теорія демократичного миру, концепція комплексної взаємозалежності та інституціоналізм є найбільш поширеними підходами у межах лібералізму.

Неоліберальний інституціоналізм, представлений Робертом Кеогейном, визнає анархічність міжнародної системи, але вважає, що співпраця між державами можлива навіть за відсутності централізованої влади. Інституції, за Кеогейном, знижують трансакційні витрати, забезпечують прозорість, сприяють довготривалим зобов'язанням, а отже створюють передумови для раціональної співпраці [25]. Неоліберали використовують теорію ігор, щоб пояснити динаміку взаємодії в умовах анархії, підкреслюючи роль взаємної довіри, повторюваних ігор і механізмів контролю виконання зобов'язань. Конструктивізм як підхід формується у 1990-х роках у відповідь на обмеженість матеріалістичних парадигм. Його провідними представниками є Александр Вендт, Ніколас Онюф, Фрідріх Кроче. Конструктивісти вважають, що міжнародна політика є соціально сконструйованою реальністю, яка змінюється під впливом норм, ідентичностей, дискурсів та уявлень про «своє» і «чуже» [37]. У центрі дослідження перебуває не лише поведінка держав, а й способи, якими ця поведінка стає легітимною або очікуваною. Міждержавні відносини, з цієї точки зору, залежать від спільних інтерпретацій, історичної пам'яті, культурних моделей. Наприклад, альянс між державами може бути результатом не лише спільних інтересів, а й спільного бачення загроз або історичної солідарності. Вендт стверджує, що анархія є тим, чим її вважають

держави, отже, можливі як конфліктні, так і кооперативні системи в межах однієї структури [31].

Англійська школа міжнародних відносин, представлена Гедлі Буллом, Мартіном Вайтом, Баррі Бузаном, поєднує елементи реалізму, лібералізму і конструктивізму. Вона вводить поняття міжнародного суспільства, у межах якого держави не лише борються за інтереси, а й визнають спільні норми, правила і інституції. Англійська школа розглядає міждержавну взаємодію як баланс між порядком і справедливістю, анархією і спільнотою. Практики дипломатії, міжнародного права, гуманітарного втручання трактуються як інституціоналізовані форми взаємодії, що підтверджують існування певної форми спільного життя у світі суверенних держав.

Марксистський і неомарксистський підходи до міжнародних відносин розглядають держави як похідні структури глобального капіталізму [7]. Представники цього напрямку, зокрема Іммануїл Валлерстайн, Стівен Гілл, Роберт Кокс, наголошують на нерівності між центром і периферією, домінуванні транснаціонального капіталу, використанні державної політики для забезпечення інтересів великих економічних груп. Валлерстайнова світ-системна теорія стверджує, що світ поділяється на ядро, напівпериферію і периферію, де ядро накопичує ресурси, а периферія постачає сировину. Згідно з цим підходом, міждержавні відносини відображають структурну нерівність і інституційну відтворюваність домінування. У такому ракурсі важко уявити повноцінну рівноправну співпрацю без зміни економічної архітектури світового порядку. Постструктуралізм як філософсько-політична течія надає особливої ваги мові, символічним системам, текстам і репрезентаціям у конструюванні міжнародної реальності [13].

Його представники – Річард Ешлі, Джеймс Дер Дерріан, Девід Кемпбелл – акцентують увагу на тому, як дискурсивні практики формують уявлення про безпеку, загрози, цивілізацію, варварство, що зумовлює формування зовнішньої політики. У центрі їх досліджень – аналіз ідеологічного наповнення офіційних заяв, зображень ворога, стратегії легітимації

насильства, а також критика домінантних наративів у міжнародних відносинах.

Феміністичні теорії міжнародних відносин, зокрема праці Синтії Енло, Крістін Сілвестр, Енн Тікнер, зосереджують увагу на гендерному вимірі міждержавної політики. Вони досліджують, як структура міжнародної політики відтворює патріархальні моделі, яким чином жінки залучаються або виключаються з процесів прийняття рішень, як впливають на них війни, дипломатія, гуманітарні місії. Цей підхід розширює уявлення про акторів міжнародних відносин, включаючи маргіналізовані групи, домашні господарства, спільноти, які зазвичай не розглядаються в традиційних теоріях. Глобалістські теорії, включно з працями Девіда Хелда, Мартіна Олбрайта, Ентоні Гідденса, аналізують трансформацію міждержавних відносин у добу глобалізації [26].

Основна увага приділяється зростанню впливу недержавних акторів, транснаціональних корпорацій, міжнародних організацій, технологічних мереж, які змінюють уявлення про суверенітет, територію, юрисдикцію. Глобалісти вважають, що міждержавні відносини вже не можна повноцінно пояснити винятково через дію держав, адже взаємозалежність, інформатизація, міграційні потоки, глобальні ризики створюють нову якість взаємодії. Це породжує нові концепції глобального врядування, мережевого співробітництва, багаторівневої політики [11].

Інституціональні підходи у міжнародних відносинах також розвиваються у контексті аналізу ролі міжнародних організацій, таких як ООН, СОТ, ЄС, НАТО, МВФ, Світовий банк. Практики консенсусу, голосування, делегування повноважень, санкцій, процедур врегулювання спорів розглядаються як інституціоналізовані механізми взаємодії, що змінюють логіку міждержавної поведінки [8]. У таких системах поведінка держав не завжди визначається лише силовими або економічними інтересами, але й правовими зобов'язаннями, процедурними нормами, вимогами прозорості та підзвітності.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА УГОРЩИНИ ДО РОСІЙСЬКО УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1. Політичні міждержавне співробітництво

Політичне міждержавне співробітництво між Україною та Угорщиною до початку російсько-української війни формувалося на основі поетапного вибудовування правових, організаційних та комунікативних інституцій, які слугували платформою для двостороннього діалогу, регулювання спірних питань, підтримання добросусідських відносин, координації дій на регіональному та європейському рівнях. Від часу проголошення незалежності України у 1991 році Угорщина однією з перших держав визнала її суверенітет, і вже 3 грудня того ж року було встановлено дипломатичні відносини. У цьому контексті політична воля обох країн була реалізована через створення низки інституційних механізмів, які дозволили структурувати співпрацю, перевести її в регулярний режим, формалізувати окремі напрями спільної роботи.

Підписання Договору про добросусідство і співробітництво між Україною та Угорською Республікою у грудні 1991 року стало юридичною основою для формування довгострокових політичних взаємин. Документ визначав основи взаємоповаги, невтручання у внутрішні справи, повагу до прав меншин, взаємну підтримку у міжнародних ініціативах, а також створював умови для інституціоналізації політичного діалогу на найвищому рівні [34]. Відповідно до положень цього договору сторони зобов'язувалися створювати інституції, які забезпечують регулярне консультування, обмін інформацією, координацію дій, а також механізми для розв'язання потенційних суперечностей у мирний спосіб. У межах реалізації положень базової угоди було створено спільну міжурядову українсько-угорську комісію з питань економічного, гуманітарного, прикордонного та екологічного співробітництва [38].

Комісія функціонувала як платформа для щорічних або регулярних зустрічей представників урядів обох країн на рівні міністерств і відомств. До її завдань належало опрацювання спільних проєктів, обговорення стану реалізації угод, підготовка нових домовленостей, врегулювання суперечливих моментів у сфері нацменшин, мовної політики, транскордонної взаємодії. Засідання комісії чергувалися між Києвом і Будапештом, що створювало умови для симетричного представництва та паритетної взаємодії [17].

Таблиця 2.1.

Взаємодія України та Угорщини у сфері політичних контактів у період війни (2022–2024) [9]

Напрямок взаємодії	Характеристика співробітництва	Коментар
Дипломатичні контакти	Збереження каналів зв'язку попри напруженість	Посольства діють, регулярні заяви, але без офіційних візитів на високому рівні
Позиція щодо санкцій	Обмежена підтримка з боку Угорщини	Угорщина підтримує частину санкцій ЄС, але виступає проти ембарго на енергоносії
Підтримка євроінтеграції України	Формальне визнання курсу України на членство в ЄС	Угорщина висловлює застереження щодо мовного закону як умовного чинника підтримки
Блокування в НАТО	Продовження перешкод щодо зустрічей Україна–НАТО	Підстава – мовна політика України стосовно угорської меншини у Закарпатті
Гуманітарна допомога	Надання допомоги біженцям, медикаментів, логістична підтримка	Угорщина прийняла понад 1 млн українців, відкриті пункти пропуску на кордоні

Публічна риторика	Часто критична з боку угорських високопосадовців	Заяви прем'єра Угорщини спричиняють дипломатичну реакцію Києва
-------------------	--	--

Одним із важливих напрямів інституційного оформлення двосторонніх відносин стало створення посольств у столицях обох держав. Посольство України в Будапешті та Посольство Угорщини в Києві стали не лише каналами дипломатичного зв'язку, а й активними учасниками реалізації політичних ініціатив, координаторами взаємодії між органами державної влади, представниками бізнесу, освітніх та культурних установ. Посольства організовували офіційні візити, зустрічі міністрів, круглі столи, прийоми, консультації, сприяли обміну нотами, коментарями з приводу внутрішніх та міжнародних подій, що могли вплинути на двосторонні відносини. Особливу роль у підтриманні регулярного політичного контакту між державами відігравали візити на найвищому рівні – глав держав, прем'єр-міністрів, міністрів закордонних справ. Такі візити зазвичай супроводжувалися підписанням нових міжурядових домовленостей, меморандумів про наміри, комюніке, а також декларацій про спільні підходи до регіональної безпеки, інтеграційної політики, захисту прав меншин. Візити демонстрували політичну волю до поглиблення співпраці, а також служили сигналом для внутрішніх і зовнішніх акторів про стабільність міждержавної взаємодії. Важливу функцію виконували спільні пресконференції, на яких озвучувалися позиції сторін щодо поточних проблем, що сприяло прозорості політичного процесу [24].

Двосторонні консультації на рівні міністерств закордонних справ проводилися систематично. Їх метою було узгодження позицій перед міжнародними форумами, координація дій в ООН, ОБСЄ, Раді Європи, підготовка візитів високого рівня, аналіз виконання домовленостей, визначення перешкод для подальшого розвитку співпраці.

Вони часто передували або супроводжували зустрічі політичних лідерів, забезпечуючи попереднє погодження рішень. Через ці консультації обидві сторони могли уникати непорозумінь, адаптувати свою політику до змін міжнародної кон'юнктури, реагувати на нові виклики. [21]

Парламентський вимір співпраці був представлений групами дружби у Верховній Раді України та Національних зборах Угорщини. Такі групи організовували взаємні візити депутатів, обмінювалися аналітичними матеріалами, ініціювали звернення до урядів обох країн, проводили слухання з питань українсько-угорських взаємин.

Через парламентські канали забезпечувався політичний супровід міждержавних ініціатив, формувалася підтримка з боку політичних фракцій, здійснювався контроль за виконанням двосторонніх угод. Парламентська дипломатія дозволяла оперативно реагувати на суспільні настрої, інформувати про реальний стан справ на місцях.

На регіональному рівні інституційні механізми включали транскордонну співпрацю, формалізовану у рамках Карпатського євро регіону, а також відповідних обласних, районних і муніципальних угод. Закарпатська область України та прикордонні регіони Угорщини налагодили тісну взаємодію у сфері інфраструктури, освіти, охорони навколишнього середовища, туризму, охорони здоров'я [14].

Угоди про співпрацю між містами-побратимами, спільні програми з розвитку прикордоння, участь у європейських ініціативах дозволяли уникати ескалації локальних конфліктів, підтримувати соціально-культурний обмін, зменшувати відчуження між громадами, формувати спільну ідентичність прикордонного регіону [19]. Одним із механізмів підтримання стабільності у міждержавному діалозі стали консультації з питань національних меншин. Угорська меншина в Україні, зосереджена переважно в Закарпатті, виступала активним учасником українсько-угорських відносин. Створення координаційної ради з питань нацменшин, участь представників угорської громади у засіданнях міждержавної комісії, обговорення законодавчих ініціатив

у сфері освіти і мови відбувалося у рамках інституційного діалогу, що дозволяло уникати радикалізації теми, забезпечувати голос меншини в загальнодержавному контексті.

Інституційне середовище двосторонніх відносин доповнювалося діяльністю спільних освітніх та культурних центрів, наукових установ, фондів, аналітичних структур [14]. Діяльність таких організацій забезпечувала науково-аналітичну підтримку політичного процесу, формувала експертне підґрунтя для переговорів, створювала поле для публічної дипломатії, вивчення суспільних настроїв, обговорення перспектив співпраці на відкритих платформах. Участь у спільних конференціях, публікація збірників, підтримка досліджень з історії українсько-угорських відносин сприяли поглибленню взаєморозуміння між політичними елітами і науковою спільнотою [7]. Перед початком активної фази російсько-української війни політичне співробітництво між Україною та Угорщиною функціонувало в режимі інституційної регулярності з наявністю каналів комунікації, механізмів погодження позицій, майданчиків для вирішення проблемних питань.

Хоча вже у 2017–2019 роках спостерігалось певне загострення навколо мовного питання, обидві сторони зберігали можливість політичного діалогу через створені інституції, що засвідчувало спроможність механізмів стримування напруги і пошуку компромісів. Сукупність структур, що діяли у двосторонньому форматі, створювала багаторівневу систему політичної взаємодії, яка охоплювала урядовий, парламентський, регіональний, дипломатичний, експертний та громадський рівні [28].

Форми реалізації політичного діалогу між Україною та Угорщиною до початку російсько-української війни формувалися у складному історичному, політичному та геополітичному контексті, що вимагав побудови гнучкої системи взаємодії між державами. У перші роки після проголошення незалежності України Угорщина була однією з перших країн, що визнали її суверенітет, що стало відправною точкою для поступового формування формалізованих каналів політичного діалогу. Спочатку це були переважно

символічні кроки – обмін дипломатичними представництвами, взаємні візити лідерів, підписання базових договорів. Згодом, у ході нормалізації відносин і поглиблення співпраці, було вироблено сталу систему політичної комунікації, яка включала як двосторонні, так і багатосторонні механізми [30].

Однією з найактивніших форм реалізації політичного діалогу стали двосторонні офіційні візити. Протягом 1990-х і 2000-х років візити на рівні президентів, прем'єр-міністрів і міністрів закордонних справ були регулярними. Такі зустрічі мали на меті не лише формальне підтвердження дружніх відносин, а й узгодження позицій щодо регіональної безпеки, розвитку європейської інтеграції, забезпечення прав національних меншин, реалізації прикордонного співробітництва [11]. Під час цих візитів сторони укладали нові угоди, проводили переговори у вузькому та розширеному форматах, публікували спільні заяви, де відображалися домовленості з актуальних питань. Візити мали продовження у вигляді практичних заходів, що забезпечували сталість співпраці. Регулярні політичні консультації між міністерствами закордонних справ обох країн стали ще однією постійно діючою формою політичного діалогу. Вони передбачали обговорення широкого кола питань, зокрема стратегії євроатлантичної інтеграції України, участі в регіональних проєктах, питання статусу угорської національної меншини на Закарпатті, співпраці у сфері енергетики, безпеки, прикордонного управління [32]. Консультації зазвичай відбувалися на рівні директорів департаментів або заступників міністрів, що дозволяло оперативно вирішувати технічні й політичні завдання без потреби втручання вищого керівництва.

Посольства України в Будапешті та Угорщини в Києві виступали постійними каналами політичної комунікації, забезпечуючи щоденний контакт між державами, підтримку реалізації політичних рішень, організацію переговорів, підготовку візитів, збір інформації, аналіз внутрішньополітичної ситуації. Дипломатичні місії сприяли налагодженню міжінституційних контактів між органами виконавчої влади, а також виступали медіаторами у

випадках виникнення напруги, зокрема з приводу ухвалення нового українського законодавства у сфері освіти чи мовної політики. Крім того, посольства виступали як інструмент публічної дипломатії, поширюючи через ЗМІ позицію своєї держави та підтримуючи відкритий діалог з громадськістю країни перебування [17].

Вагоме місце серед форм політичного діалогу займали міжурядові комісії, зокрема Спільна українсько-угорська міжурядова комісія з питань забезпечення прав національних меншин. Ця структура функціонувала як стабільний майданчик для обговорення делікатних питань, пов'язаних з правами угорської громади в Україні, зокрема в освітній, мовній та культурній сферах. Комісія складалася з представників міністерств освіти, культури, закордонних справ, національних меншин, депутатів, науковців.

Її діяльність дозволяла знизити градус публічної полеміки, виробити узгоджені формулювання, які могли бути покладені в основу нормативно-правових актів або урядових ініціатив [5]. Парламентська дипломатія, що здійснювалася через групи дружби у Верховній Раді України та Національних Зборах Угорщини, відіграла роль додаткового каналу комунікації між політичними елітами. Візити депутатських делегацій, обмін аналітичними записками, участь у спільних семінарах і форумах сприяли зміцненню особистих контактів, формуванню неофіційної підтримки тих чи інших рішень, донесенню позицій урядів до законодавчих гілок влади [11]. Через парламентські механізми відбувалося обговорення питань ратифікації угод, оцінка ефективності міжурядових домовленостей, підготовка нових законодавчих ініціатив, спрямованих на вдосконалення двосторонньої співпраці.

Формою реалізації політичного діалогу були також спільні заяви, декларації, меморандуми, які підписувалися під час візитів або спеціально скликаних заходів. У них фіксувалися спільні підходи до міжнародної політики, погляди на розвиток регіону, підтримка інтеграційних процесів, оцінка діяльності міжнародних організацій [14].

Такі документи мали не лише символічне значення, а й використовувалися як посилання у внутрішньополітичних дебатах, виступах на міжнародних форумах, у комунікації з партнерами. Їх наявність створювала враження системності, прогнозованості та тяглості політичних відносин.

У межах реалізації політичного діалогу значну роль відігравали транскордонні формати, зокрема співпраця між Закарпатською областю України та прикордонними регіонами Угорщини [4]. Через обласні адміністрації, міські ради, територіальні громади укладалися угоди, створювалися спільні робочі групи, проводилися конференції та круглі столи з питань соціально-економічного розвитку, інфраструктури, туризму, екології, міжетнічної взаємодії. Регіональний рівень часто випереджав центральний, забезпечуючи практичну реалізацію політичних рішень, які були прийняті на вищому рівні, або ініціюючи нові напрямки взаємодії на основі місцевих потреб і ресурсів.

До неформальних форм політичного діалогу належали контакти на експертному рівні – участь представників аналітичних центрів, науковців, журналістів, громадських діячів у спільних заходах, які організовувалися посольствами, фондами, університетами [9]. У таких середовищах обговорювалися чутливі теми, здійснювався обмін позиціями, прогнозами, пропозиціями, які могли згодом стати основою для політичних рішень. Ці неформальні форми дозволяли виходити за межі офіційного дискурсу, враховувати альтернативні погляди, адаптувати політичну стратегію до змін суспільних очікувань. У межах багатосторонніх міжнародних організацій, таких як ООН, ОБСЄ, Рада Європи, НАТО, Європейський Союз, Україна та Угорщина неодноразово брали участь у спільних ініціативах, підтримували резолюції, здійснювали координацію дій щодо регіональних питань.

Участь у таких організаціях створювала можливості для діалогу на нейтральній території, обговорення конфліктних ситуацій у багатосторонньому форматі, уникнення прямої конфронтації. Багатосторонні платформи дозволяли посилити політичну позицію, забезпечити підтримку з

боку інших держав-членів, впливати на порядок денний, формувати коаліції [1].

2.2. Особливості торгово-економічних відносин та співпраця в енергетичній сфері

Особливості торгово-економічного співробітництва між Україною та Угорщиною до початку повномасштабної російсько-української війни були зумовлені низкою факторів, серед яких важливу роль відігравали географічна близькість, спільне історичне минуле, участь у регіональних інтеграційних ініціативах та прагнення обох країн до розширення економічних зв'язків у межах загальноєвропейського економічного простору.

Від моменту встановлення дипломатичних відносин дві держави поступово створювали інституційну базу для розвитку торгівлі, інвестицій, транскордонного співробітництва. На основі укладених міжурядових угод формувалися рамки для взаємодії у сферах промисловості, сільського господарства, транспорту, енергетики, будівництва, туризму та фінансів. Регулярні засідання міжурядових економічних комісій забезпечували узгодження позицій, ідентифікацію перспективних напрямів, аналіз бар'єрів для товарообігу та спільне вирішення практичних питань [33].

Товарообіг між Україною та Угорщиною характеризувався стабільним зростанням з незначними коливаннями, пов'язаними з внутрішньоекономічними кризами в обох країнах або зі змінами кон'юнктури на зовнішніх ринках. Україна постачала до Угорщини переважно сировинні та напівфабрикатні продукти, серед яких домінували чорні метали, продукти неорганічної хімії, зернові культури, деревина, електроенергія, а також товари агропромислового комплексу [15]. Водночас Угорщина виступала для України джерелом готової продукції машинобудування, побутової техніки, автомобілів, фармацевтичної продукції, пластмас, гумових виробів,

інструментів та обладнання. Така структура експорту та імпорту відображала рівень індустріального розвитку обох країн та їх включення до глобальних ланцюгів постачання з урахуванням участі Угорщини у внутрішньому ринку Європейського Союзу.

Особливе місце у торгово-економічній взаємодії обіймала сфера енергетики. До 2014 року Україна активно використовувала територію Угорщини для отримання реверсних поставок природного газу з європейського напрямку. Було реалізовано технічні рішення, які дозволили транспортувати газ з Угорщини в українську газотранспортну систему, що зміцнило енергетичну безпеку України та зменшило залежність від постачання з Росії. У цьому контексті співпраця мала стратегічне значення, оскільки включала координацію на рівні операторів газотранспортних систем, участь у технічних комісіях, узгодження тарифів, модернізацію прикордонної інфраструктури. Угоди, укладені в цій сфері, були підтримані Європейською комісією та сприяли формуванню регіонального енергетичного ринку [19]. До інших напрямів співпраці належало залучення угорських інвестицій в економіку України. Інвестиційна присутність Угорщини в Україні була помірною, проте відзначалася концентрацією у сферах фінансів, торгівлі, виробництва харчових продуктів, логістики, девелопменту та транспорту [14].

Угорські банки мали філії в Україні, зокрема в прикордонних регіонах. Компанії з Угорщини брали участь у спільних підприємствах, розміщували контракти на виготовлення продукції, інвестували в модернізацію підприємств легкої промисловості. Значна частина інвестицій зосереджувалася в Закарпатській області, де також діяли спільні програми підтримки малого та середнього бізнесу за рахунок транскордонних фінансових інструментів ЄС.

Розвиток прикордонної інфраструктури сприяв поглибленню економічних зв'язків. Обидві сторони інвестували у будівництво та модернізацію пунктів пропуску, автомобільних і залізничних переходів, що полегшувало перевезення вантажів і сприяло зростанню пасажиропотоку.

Значний обсяг вантажних перевезень здійснювався через міжнародні пункти пропуску «Чоп–Захонь», «Лужанка–Берегдароц», «Соловка–Тисабеч».

Спільні проекти у сфері інфраструктури були реалізовані також у рамках Програми сусідства Європейського Союзу та Ініціативи Європейського інструменту сусідства і партнерства. Вони передбачали будівництво логістичних хабів, митних терміналів, покращення дорожнього покриття, автоматизацію процедур на митниці, розвиток інформаційних систем контролю [3].

Особливістю економічного діалогу було активне функціонування міжрегіонального співробітництва. Закарпатська область підтримувала інтенсивні контакти з угорськими комітатами Саболч-Сатмар-Берег, Боршод-Абауй-Земплен та Гевеш. Було укладено десятки угод про співробітництво між містами, громадами, підприємствами. Спільні форуми підприємців, бізнес-місії, виставки, торговельні дні сприяли розширенню контактів між представниками малого та середнього бізнесу, а також розвитку сектору послуг, включно з туризмом, рекреацією, освітою та охороною здоров'я.

Прикордонна зона виконувала роль економічного буфера, де випробовувалися нові формати взаємодії, які могли бути масштабовані на рівень міжурядових домовленостей. Певний вплив на торгово-економічні зв'язки мало питання угорської меншини в Україні [17]. Угорщина фінансувала низку освітніх і соціальних проєктів на території Закарпаття, спрямованих на підтримку локального бізнесу, інфраструктури, гуманітарних ініціатив. У цьому контексті економічна співпраця мала також політичний вимір, оскільки інтегрувалася в ширший дискурс захисту прав національних меншин, що іноді спричиняло суперечки щодо інтерпретації норм двосторонніх угод. Водночас угорські програми допомоги часто виступали чинником економічної стабілізації в окремих регіонах, забезпечуючи підтримку соціально значущих ініціатив [16].

У сфері сільського господарства та харчової промисловості Україна та Угорщина розвивали співпрацю на основі взаємного доповнення ринкових

можливостей. Українська сторона постачала зерно, олію, насіння, плодоовочеву продукцію, мед, м'ясо, тоді як Угорщина пропонувала добрива, насіння, засоби захисту рослин, сільськогосподарську техніку.

Обидві країни брали участь у спільних аграрних виставках, проводили галузеві семінари, узгоджували ветеринарні вимоги, сертифікаційні процедури, стандарти якості. В аграрному секторі існували проекти кооперації, зокрема із залученням програм технічної допомоги Європейського Союзу.

Система захисту інвесторів і правових гарантій для підприємств регулювалася міжурядовою угодою про сприяння та взаємний захист інвестицій. Її положення забезпечували правові рамки для функціонування компаній обох країн на території іншої сторони [9]. У межах цієї системи вирішувалися спори, погоджувалися умови участі в державних закупівлях, обговорювалися податкові пільги, спрямовані на стимулювання активності інвесторів. Угорщина виявляла інтерес до концесійних проєктів, модернізації українських портів, електростанцій, заводів із переробки сировини, що свідчило про наміри глибокої індустріальної взаємодії. Освітні й науково-технічні програми також відігравали роль у формуванні економічного простору [5]. Університети обох країн уклали угоди про обмін студентами, реалізовували спільні дослідницькі проєкти, розробляли прикладні розробки для потреб реального сектору. Особливо активною була участь університетів з Будапешта, Дебрецена, Мішкольца у програмах з українськими технічними та аграрними вишами. Через ці механізми формувалася кадровий і технологічний потенціал для поглиблення економічної інтеграції.

Загальний політичний контекст до початку повномасштабної війни був неоднозначним, однак попри наявні суперечності, економічний діалог залишався стабільним. Економіка відігравала роль сфери, де напруження в інших галузях відносин не перешкоджало збереженню прагматичної взаємодії. Відсутність системної конфронтації в економічних питаннях

дозволяла зберігати основні формати співпраці, уникати торговельних війн, підтримувати позитивне сальдо для обох сторін [18].

Співпраця України та Угорщини в енергетичній сфері до початку широкомасштабної війни розвивалася у рамках взаємної зацікавленості у стабільному функціонуванні енергетичних систем, диверсифікації джерел постачання, розширенні інфраструктурного потенціалу та інтеграції до європейських енергетичних структур [4]. Обидві держави, маючи спільний кордон, сформували цілком практичний підхід до вирішення спільних завдань у галузі енергетики, зокрема в сегментах газопостачання, електроенергетики, транскордонного обміну потужностями та інвестиційного партнерства. З урахуванням географічного розташування України як транзитної держави та членства Угорщини в Європейському Союзі, співпраця мала стратегічне значення для зменшення залежності від зовнішніх постачальників, підвищення гнучкості енергетичних маршрутів і створення умов для спільної реалізації проектів у межах європейських програм.

Окреме місце в енергетичних відносинах займало питання транспортування природного газу. Починаючи з початку 2000-х років, зусилля сторін були спрямовані на створення умов для реверсного постачання блакитного палива в українську газотранспортну систему через територію Угорщини. Цей напрям почав розглядатися як можливість для України отримувати газ із європейських хабів, зокрема з Австрії, Німеччини, Словаччини, Італії [29].

Після подій 2014 року інтерес до реверсного імпорту суттєво зріс, оскільки Україна потребувала надійного механізму заміщення поставок із Російської Федерації. Внаслідок інфраструктурних і технічних рішень було відкрито пункт віртуального реверсу газу на прикордонному вузлі Берегдароц, що дозволило здійснювати постачання за схемою *backhaul*. Це дало змогу не лише забезпечити фізичне транспортування газу з ЄС, а й збільшити конкуренцію серед постачальників, що позначилося на ціноутворенні і зміцнило позиції України на ринку закупівель.

Угорська сторона брала участь у консультаціях з українським оператором ГТС, а також із представниками європейських газових компаній, забезпечуючи координацію роботи інфраструктури на кордоні [5]. Спільно з українськими технічними службами було проведено модернізацію системи лічильників, узгоджено тиск, параметри прийому і передачі, узгоджено часові інтервали та погоджено алгоритми взаємодії у разі пікових навантажень. Цей формат співпраці дозволив досягти технічної сумісності систем, незважаючи на різницю в нормативно-правових підходах, регуляторних механізмах і статусі країн у європейському енергетичному ринку [20]. Угорщина, будучи членом ЄС, дотримувалася норм Третього енергетичного пакету, і її готовність працювати з українською стороною в цьому напрямі стала практичним прикладом сполучення національних інтересів і європейських стандартів.

Поряд із газовою тематикою значного поширення набули питання постачання та транскордонного обміну електроенергією. Історично Україна і Угорщина мали кілька точок з'єднання між енергетичними системами, що забезпечувало можливість аварійного постачання, балансування потужностей і планових перетоків. Особливо активно ці механізми використовувалися в західному регіоні України, зокрема в Закарпатській області. В окремі періоди сторони узгоджували взаємні графіки передачі електроенергії, що дозволяло забезпечити потреби прикордонних районів, уникати дефіциту та здійснювати резервування у разі відключень. Угорські компанії брали участь у переговорах щодо інтеграції української енергосистеми до європейської мережі ENTSO-E, а також у консультаціях з синхронізації частот, систем керування, протоколів безпеки [16].

Інфраструктурне співробітництво в енергетиці мало широкий спектр проявів. Українські та угорські компанії спільно брали участь у розробці проектів з модернізації трансформаторних підстанцій, будівництва нових ліній електропередач, впровадження автоматизованих систем диспетчеризації [1]. Фінансування окремих проектів здійснювалося за рахунок європейських грантів, пільгових кредитів, а також участі приватного бізнесу. Розвиток

інфраструктури охоплював не лише потужності генерації та передачі, але й сфери контролю за якістю енергоресурсів, впровадження smart-технологій у розподільчі мережі та створення резервних джерел електроживлення для критичних об'єктів [7].

Питання енергетичної ефективності також було частиною спільного порядку денного. Обидві країни брали участь у європейських програмах із зменшення споживання енергоресурсів, впровадження енергоощадних технологій, модернізації житлового фонду, муніципального управління, тепло- та водопостачання. У цьому контексті українські органи місцевого самоврядування співпрацювали з угорськими партнерами у межах транскордонних проектів, обмінювалися досвідом, залучали експертів для розробки проектно-кошторисної документації. У містах прикордонного регіону реалізовувалися проекти з підвищення енергоефективності шкіл, лікарень, дитячих садків, що мало позитивний вплив на економіку територіальних громад.

Сектор відновлюваної енергетики розглядався як перспективний напрям для кооперації. Угорські компанії виявляли зацікавленість у розвитку проектів у сфері сонячної та біоенергетики на території західних регіонів України. Було підписано кілька меморандумів про співпрацю у сфері використання біомаси, переробки відходів, створення електростанцій на основі поновлюваних джерел енергії. Хоча реалізація таких ініціатив залишалася на початковому етапі, вони формували підґрунтя для майбутніх інвестицій і створювали нові можливості для трансферу технологій, адаптації європейських рішень до українських умов. Енергетична співпраця мала також дипломатичний вимір. Представники обох держав неодноразово обговорювали питання регіональної енергетичної безпеки на міжнародних конференціях, форумах, робочих зустрічах [8].

Делегації брали участь у переговорах під егідою ЄС, Вишеградської групи, Центральноєвропейської енергетичної ініціативи, Ради співробітництва країн Чорноморського регіону. У цих форматах

обговорювалися спільні загрози, включно з ризиками з боку третіх країн, перебої в постачанні енергоресурсів, шляхи диверсифікації джерел енергії, розвиток інфраструктури LNG та модернізація діючих трубопроводів.

Роль Угорщини як транзитної території для постачання газу та електроенергії з ЄС в Україну зростала у міру поглиблення конфронтації між Україною та Росією. Угорщина стала однією з країн, через які українські оператори могли отримувати доступ до альтернативних джерел енергетичних ресурсів.

У цьому зв'язку особливого значення набуло створення умов для лібералізації ринку, підписання довгострокових контрактів із європейськими трейдерами, участь у спільних аукціонах. Угорська газотранспортна система дозволяла забезпечити гнучкість логістики, включно з можливістю короткотермінових поставок, зміни обсягів у режимі реального часу, балансування попиту й пропозиції [28].

Спільна участь у проєктах ENTSO-G і ENTSO-E забезпечувала координацію стратегічного планування, обмін технічною інформацією, розробку сценаріїв розвитку. Інженери, економісти, регулятори з обох країн співпрацювали у сфері технічних стандартів, цифрових систем диспетчеризації, кризового реагування. Було створено механізми взаємного інформування про аварійні ситуації, погоджено алгоритми спільної дії в умовах надзвичайних обставин. У межах такого партнерства посилювалися інституційні спроможності сторін у сфері прогнозування енергоспоживання, підтримання надійності систем та розвитку аналітичних можливостей.

Енергетичне співробітництво розвивалося і в контексті двосторонніх програм технічної допомоги. Угорщина, спираючись на досвід адаптації до вимог ЄС, надавала консультаційну підтримку щодо реформування енергетичного законодавства, впровадження конкурентного ринку, створення незалежних регуляторів, формування балансуєчого ринку [7]. У межах програм підтримки, фінансованих європейськими структурами, організовувалися тренінги, стажування, навчальні курси для українських

фахівців, зокрема у сфері екологічної безпеки, моніторингу викидів, енергетичного планування на муніципальному рівні. На період до 2022 року співпраця в енергетичній сфері мала всі ознаки системної взаємодії з чіткими механізмами координації, спільного прогнозування та інфраструктурного розвитку [22]. Вона охоплювала технічні, економічні, інституційні та політичні рівні, що дозволяло адаптувати відносини до змін у зовнішньому середовищі. Умови глобального енергетичного ринку, регіональні загрози, геополітичні трансформації не порушували загальної логіки кооперації, яка ґрунтувалася на взаємному інтересі до стабільності постачань, спільного використання інфраструктури і підтримки інтеграційних процесів [30].

Енергетика виступала однією з найменш політизованих сфер взаємодії між Україною та Угорщиною, навіть у ті періоди, коли загострювалися дискусії щодо гуманітарних або національних питань. Її прагматичний характер, економічна доцільність, залежність від технічних стандартів і фінансових умов дозволяли зберігати сталість відносин, не допустити конфліктів і підтримувати відкриті канали комунікації [21]. Спільне бачення перспектив формування регіонального енергетичного хабу, участь у реалізації політики енергетичної солідарності ЄС, координація дій у межах міжнародних енергетичних структур створювали умови для подальшого поглиблення співпраці.

2.3. Співробітництво в гуманітарній сфері

Освітньо-культурна взаємодія між Україною та Угорщиною до початку широкомасштабної війни визначалася низкою факторів, серед яких особливе місце посідали географічна близькість, наявність угорської національної меншини в Україні та української громади в Угорщині, спільні історичні контакти, участь обох держав у європейських програмах співпраці в гуманітарній сфері. З часу встановлення дипломатичних відносин освітньо-

культурна площина посідала чільне місце у двосторонньому діалозі, формуючи багаторівневу систему обміну досвідом, реалізації спільних проєктів, укладання міжурядових та міжвідомчих угод. В основі взаємодії лежала потреба в забезпеченні умов для збереження культурної ідентичності угорської меншини в Закарпатті, а також підтримка української діаспори в Угорщині. Обидві держави визнавали необхідність створення механізмів для поглиблення взаєморозуміння, розвитку взаємоповаги, розширення доступу до освіти рідною мовою та обміну культурними надбаннями [30].

У сфері освіти основним напрямом взаємодії була підтримка функціонування закладів освіти з угорською мовою викладання на території України, передусім у Закарпатській області. Угорщина забезпечувала фінансування технічного оснащення шкіл, поставки підручників, підвищення кваліфікації педагогів, участь школярів у навчальних програмах, олімпіадах, конкурсах, літніх таборах [23]. Міністерства освіти обох країн уклали двосторонні угоди про взаємне визнання дипломів, обмін студентами, стипендіальні програми. Вищі навчальні заклади Закарпаття, зокрема Ужгородський національний університет, мали угоди про співпрацю з університетами Будапешта, Дебрецена, Ніредьгази, що дозволяло реалізовувати програми подвійного дипломування, академічної мобільності, проведення спільних конференцій, підготовку викладачів.

Одним із інструментів реалізації освітньої політики Угорщини щодо угорців Закарпаття була програма *Stipendium Hungaricum*, яка надавала можливість українським громадянам з угорським походженням здобувати освіту в Угорщині безкоштовно [15]. Щорічно кількість таких грантів зростала, що свідчило про зростання інтересу до освітніх можливостей за кордоном. Крім того, угорська сторона фінансувала спеціальні курси угорської мови для викладачів, забезпечувала педагогічні кадри для шкіл з угорською мовою викладання, постачала дидактичні матеріали, підтримувала позашкільну освіту. Крім офіційної освіти, активну роль відігравали освітньо-культурні товариства, релігійні організації, благодійні фонди, що

реалізовували освітні програми для молоді, дорослого населення, вчителів. Однією з провідних структур у цьому напрямі був Фонд Габора Бетлена, який фінансував низку проєктів на території України, зокрема реставрацію шкільних будівель, видання книжок, організацію шкільних заходів [18]. Українська держава у межах законодавства гарантувала право на освіту рідною мовою, хоча в окремі періоди виникали суперечки щодо тлумачення окремих норм, зокрема після ухвалення закону про освіту в 2017 році. Водночас у практичному вимірі школи з угорською мовою функціонували стабільно, отримували підтримку як з боку місцевої влади, так і з боку центральних органів.

Угорщина підтримувала наукову співпрацю з українськими дослідницькими інституціями, зокрема в галузі філології, історії, етнології, культурології. Було реалізовано низку спільних археологічних, лінгвістичних, етнографічних проєктів, які передбачали обмін архівними матеріалами, організацію експедицій, підготовку збірників наукових праць [4].

Університетські кафедри та наукові центри брали участь у програмах ЄС на кшталт Erasmus+, Horizon 2020, Jean Monnet, що дозволяло проводити дослідження на стику гуманітарних і соціальних дисциплін, із залученням молодих науковців і аспірантів. У культурній сфері основними формами взаємодії були організація фестивалів, концертів, виставок, презентацій книжок, літературних вечорів. Угорські культурні інституції на території України діяли як осередки пропагування національної культури, збереження традицій, підтримки художніх ініціатив [1].

Зокрема, в Ужгороді функціонував Угорський культурний центр, який був платформою для проведення мистецьких заходів, мовних курсів, зустрічей із митцями, презентацій видань. Подібні структури діяли в Берегові, Мукачеві, Виноградіві. Вони сприяли популяризації угорської культури серед широкої громадськості, налагодженню міжкультурного діалогу, інтеграції молоді у сучасні європейські культурні процеси.

Культурний обмін мав двосторонній характер. Українські художники, письменники, музиканти брали участь у заходах, організованих на території Угорщини, де діяли українські культурні товариства, фольклорні ансамблі, бібліотеки.

Посольства обох країн організовували культурні дні, літературні читання, наукові конференції з історії двосторонніх відносин, презентували мистецькі проекти сучасних митців. Така взаємодія дозволяла формувати позитивний імідж кожної держави на території іншої, знайомити з культурною спадщиною, сприяти обміну творчими ідеями [12].

Таблиця 2.2.

**Гуманітарні напрями українсько-угорської взаємодії у період
воєнного часу [38]**

Напрямок співпраці	Конкретні дії Угорщини	Реакція та участь України	Проблеми / особливості реалізації
Прийом біженців	Прийнято понад 1 млн українців, відкриті транзитні та соціальні центри	Координація через консульства, гуманітарні штаби на кордоні	Брак довгострокових рішень щодо інтеграції ВПО
Медична допомога	Надано лікарські засоби, шпитальні місця, мобільні клініки	Передано постраждалих на лікування, спільна логістика	Відсутність угоди про системну медичну евакуацію
Освіта для українських дітей	Відкриття класів із українською мовою, доступ до угорських шкіл	Надання даних про дітей, координація освітніх потреб	Обмежена адаптація навчальних програм
Підтримка культурної присутності	Збереження мовних курсів, діяльність	Участь діаспори в культурних	Зменшення фінансування та

	культурних центрів	заходах, підтримка ЗМІ	інтенсивності заходів
Транскордонна допомога	Постачання гуманітарних вантажів, логістична підтримка прикордонних громад	Прийом допомоги, координація з волонтерами та НГО	Часті затримки через митні та правові процедури
Допомога вразливим групам	Програми для осіб з інвалідністю, дітей-сиріт, літніх людей	Надання інформації, забезпечення логістики	Нестабільне фінансування, обмежений обсяг охоплення

Суттєвим елементом культурної співпраці були заходи в межах транскордонного співробітництва. За фінансування європейських програм, таких як «Україна–Угорщина–Словаччина–Румунія», реалізовувалися проекти у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини, організації спільних етнофестивалів, промоції місцевої гастрономії, проведення культурно-освітніх екскурсій. Такі ініціативи мали безпосередній вплив на локальні громади, активізували креативні індустрії, залучали молодь до участі у культурному житті регіону, сприяли туризму та міжетнічному порозумінню.

Окреме місце у системі культурної взаємодії займала співпраця у сфері збереження історико-культурної спадщини [6]. На території Закарпаття знаходяться численні об'єкти, пов'язані з історією Угорщини – замки, храми, кладовища, архіви. Угорські державні та недержавні структури брали участь у реставраційних роботах, здійснювали архітектурні дослідження, підтримували створення музеїв, упорядкування меморіалів. Історичні дослідження проводилися за участю фахівців з обох країн, що сприяло розвитку академічного діалогу, обміну джерельною базою, переосмисленню спільного минулого. У межах взаємодії в культурно-освітній сфері проводилися також молодіжні обміни, що мали на меті сприяти формуванню нових форматів спілкування, зняттю стереотипів, популяризації мовного і

культурного розмаїття. Молодіжні табори, спільні театральні проекти, спортивні змагання, дебатні турніри охоплювали десятки шкіл і громадських організацій, створюючи середовище довіри, відкритості та співтворчості [28]. Часто такі ініціативи реалізовувалися за підтримки муніципалітетів, а також за участю батьківських комітетів, благодійних фондів, місцевого бізнесу.

Держави також реалізовували спільні програми щодо збереження культурної самобутності громад. Це включало підтримку народних ремесел, збереження традиційної музики, фольклору, національного костюму, кулінарної спадщини. Культурні центри та будинки народної творчості виступали як осередки реалізації таких програм. Вони проводили майстер-класи, фестивалі, конкурси, гастролі аматорських колективів. Водночас ці осередки мали і виховну функцію, формуючи повагу до культурної спадщини, виховуючи у молоді зацікавлення до свого походження, своєї громади, свого регіону [27].

На рівні центральної влади відбувалася координація культурно-освітніх зусиль через підписання меморандумів про співпрацю, створення спільних робочих груп, регулярні зустрічі міністрів, підготовку аналітичних звітів. Було створено низку робочих органів при урядах обох країн, які моніторили реалізацію спільних проєктів, розробляли пропозиції щодо поліпшення правового регулювання, підтримували громадські ініціативи [11]. У рамках багатосторонніх організацій, зокрема Ради Європи, ЮНЕСКО, Угорщина і Україна координували дії щодо захисту мов національних меншин, реалізації освітніх стандартів, підтримки культурного різноманіття. Роль місцевого самоврядування у реалізації культурно-освітньої політики була вагомим.

Органи влади на рівні міст, районів, об'єднаних територіальних громад підтримували культурні товариства, реалізовували спільні проєкти з угорськими муніципалітетами, обмінювалися досвідом в управлінні культурною сферою. Делегації мерів, депутатів місцевих рад, працівників культури регулярно брали участь у заходах на території сусідньої держави,

обговорювали фінансування, кадрову політику, матеріально-технічне забезпечення закладів культури та освіти [36].

Освітньо-культурна співпраця мала чітко виявлену прикордонну специфіку. Її географічна зосередженість у прикордонних районах України дозволяла реалізовувати проєкти з мінімальними логістичними витратами, швидко реагувати на потреби громад, адаптувати діяльність до реального запиту. При цьому відчувалася потреба в розширенні такої взаємодії на центральний рівень, інтеграції успішних практик у загальнодержавну політику, що поступово відбувалося шляхом участі в національних програмах підтримки транскордонного співробітництва.

Співпраця України та Угорщини у сфері захисту прав національних меншин та реалізації транскордонних гуманітарних ініціатив до початку широкомасштабної війни формувалася на основі двосторонніх угод, міжнародних норм, принципів Ради Європи, а також з урахуванням специфіки прикордонного регіону, де проживає значна кількість етнічних угорців [16]. Історичні, культурні та демографічні чинники обумовили необхідність створення постійних форматів співпраці, спрямованих на забезпечення умов для збереження ідентичності національних меншин, гармонізацію міжетнічних відносин, реалізацію соціально-гуманітарних програм. У центрі уваги обох держав була угорська громада Закарпаття, чисельність якої складала близько 150 тисяч осіб [18]. Її права, умови життя, можливості у сфері освіти, культури, участі в управлінні стали об'єктом послідовного інституційного діалогу між Києвом і Будапештом.

Основою співпраці були міжнародно-правові документи, зокрема Рамкова конвенція про захист національних меншин Ради Європи, Гаазькі рекомендації ОБСЄ, Угода між Україною та Угорщиною про добросусідство і співробітництво 1991 року. Ці документи фіксували наміри сторін дотримуватися стандартів у сфері мовної, освітньої, культурної політики щодо меншин, гарантувати право на вільне користування рідною мовою, створення освітніх закладів, медіа, об'єднань, участь у суспільному житті. На основі цих

положень було створено Спільну міжурядову українсько-угорську комісію з питань забезпечення прав національних меншин. Вона стала постійно діючим механізмом для узгодження політики, розгляду конкретних ситуацій, вироблення спільних рішень. Засідання комісії проходили чергово в Києві та Будапешті, з участю представників міністерств, національних громад, науковців, міжнародних експертів [24].

Робота комісії охоплювала широкий спектр питань: шкільна освіта мовою національних меншин, викладання державної мови, розвиток культури, функціонування релігійних громад, доступ до ЗМІ, участь у місцевому самоврядуванні [10]. Учасники комісії аналізували вплив змін у законодавстві на становище меншин, готували спільні рекомендації, які передавалися урядам обох держав. Було погоджено механізми фінансування культурних потреб громад, визначено пріоритети розвитку освітніх закладів, забезпечено правові підстави для підтримки громадських ініціатив. Важливою функцією комісії стало попередження конфліктів через напрацьований канал комунікації, який дозволяв оперативно реагувати на спірні ситуації, знижувати напруження в інформаційному просторі, уникати політизації делікатних питань.

З боку Угорщини було створено систему фінансування проєктів національної громади в Україні. Через Державний фонд Габора Бетлена, урядові програми, угорські консульства у Берегові та Ужгороді здійснювалася підтримка шкіл, дитячих садків, культурних центрів, медіа, книговидання, спорту, церковної діяльності [24].

Підтримка мала чітко визначені напрямки: реконструкція приміщень, забезпечення обладнанням, видання навчальних матеріалів, організація літніх таборів для дітей, стажування вчителів, виплата стипендій. Звітність за використані кошти подавалася відповідно до процедур, прийнятих у Будапешті [8]. Українська сторона переважно не заперечувала проти такої допомоги, визнаючи її роль у збереженні функціонування національної

інфраструктури, хоча періодично в інформаційному полі з'являлися дискусії щодо впливу зовнішнього фінансування на внутрішньополітичні процеси [2].

З боку України була забезпечена інституційна присутність держави в регіоні проживання угорської громади. На рівні Закарпатської обласної державної адміністрації, районних рад, органів місцевого самоврядування діяли відділи у справах національностей, організовувалися консультації з представниками меншин, надавалися субвенції на розвиток культури. У місцевих радах були присутні депутати від угорських громадських організацій, що брали участь у формуванні бюджетної політики, розподілі земель, розвитку інфраструктури.

Було забезпечено присутність представників угорської громади у громадських радах при державних органах, координаційних комітетах, освітніх нарадах. Вони мали можливість вносити пропозиції, брати участь у прийнятті рішень, звертатися з петиціями, оскаржувати дії чиновників [10].

На рівні громадських організацій функціонувала низка структур, які реалізовували культурно-просвітницькі програми, видавали газети, проводили фестивалі, виставки, виступали з ініціативами до органів влади. Серед них – Товариство угорської культури Закарпаття (KMKSZ), Демократична спілка угорців України (UMDSZ), численні фундації, молодіжні об'єднання, мистецькі колективи.

Вони брали участь у транскордонних проєктах, отримували гранти, співпрацювали з партнерами з Угорщини, Польщі, Словаччини, Румунії. Така взаємодія створювала горизонтальні зв'язки, формувала мережу взаємодії між громадами, сприяла мобільності і доступу до ресурсів [11]. У межах транскордонного співробітництва реалізовувалася низка гуманітарних ініціатив, спрямованих на розвиток інфраструктури, підтримку освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, охорони навколишнього середовища. За програмами Європейського інструменту сусідства, Interreg, PHARE, TACIS українські й угорські партнери спільно готували і реалізовували проєкти, які передбачали будівництво шкіл, амбулаторій,

водогонів, лікарень, дитячих садків, мостів, очисних споруд. У рамках цих проєктів укладалися угоди між муніципалітетами, обласними адміністраціями, неурядовими організаціями. Було створено мережі співпраці, що охоплювали прикордонні громади, передбачали спільне управління ресурсами, розподіл відповідальності, фінансову прозорість [34].

Участь громад у транскордонних ініціативах сприяла не лише підвищенню рівня життя, а й інтеграції громадян у європейські процеси. Освітні обміни, семінари, практики, візити сприяли професійному зростанню, розширенню кругозору, формуванню мережевих зв'язків. У межах гуманітарних проєктів реалізовувалися програми соціальної адаптації, допомоги людям з інвалідністю, підтримки літніх осіб, інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Було створено консультаційні центри, ресурсні хаби, мобільні бригади, що обслуговували вразливі категорії населення в прикордонних районах [38].

У сфері охорони здоров'я реалізовувалися проєкти з постачання обладнання для амбулаторій, навчання лікарів, створення систем телемедицини, вакцинації, обміну клінічними практиками. Закарпатські та угорські медичні установи обмінювалися пацієнтами, надавали взаємну допомогу в разі потреби, брали участь у профілактичних кампаніях [23].

Це сприяло поліпшенню якості медичних послуг, зменшенню навантаження на окремі лікарні, скороченню часу на діагностику й лікування. Питання участі угорської громади в суспільно-політичному житті України неодноразово ставали предметом обговорення в межах двосторонніх форматів. Угорщина наполягала на потребі збереження виборчих механізмів, які дозволяли меншинам мати представництво в органах влади, підтримувала відкритість до консультацій [26]. Україна визнавала необхідність залучення меншин до процесів прийняття рішень, підтримувала їх участь у виборах, надавала технічну допомогу у проведенні інформаційних кампаній, включала представників меншин до виборчих комісій. У результаті угорські громади мали стабільне представництво у місцевих радах, брали участь у формуванні

громадського бюджету, реалізовували ініціативи у сфері благоустрою, освіти, охорони культурної спадщини.

Фінансова підтримка з боку Угорщини охоплювала також релігійну сферу. Церкви, парафії, монастирі отримували допомогу на відновлення храмів, закупівлю інвентарю, проведення богослужінь, соціальне служіння. Угорські релігійні структури взаємодіяли з українськими в межах міжконфесійних проєктів, організовували спільні форуми, молодіжні з'їзди, волонтерські акції [12]. Така діяльність сприяла духовній консолідації громад, зменшенню міжрелігійної напруги, формуванню позитивного середовища.

Особливу увагу приділяли збереженню мовної ідентичності меншин. На території України функціонували школи, гімназії, ліцеї з угорською мовою навчання. Угорські освітні установи в Будапешті, Ніредьгазі, Дебрецені забезпечували можливості здобуття освіти для українців з угорським походженням. Мовна підтримка здійснювалася через мовні курси, медіа, видання підручників, створення словників, проведення конференцій з лінгводидактики. Здійснювався аналіз стану вивчення угорської та української мов, пропонувалися рекомендації щодо удосконалення програм [25].

Діалог між Україною та Угорщиною у сфері захисту прав національних меншин мав складну динаміку, з періодами інтенсифікації та зниження активності. У періоди напруження обидві сторони вдавалися до механізмів дипломатії, намагалися уникати ескалації, зберігати можливість для діалогу. Представники міжнародних організацій сприяли налагодженню комунікації, пропонували платформи для обговорення. Взаємодія в гуманітарній сфері, зокрема на регіональному рівні, залишалася стабільною, не переривалася навіть у періоди політичної конфронтації [27].

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА УГОРЩИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Загострення політичного діалогу: передумови та причини

Загострення політичного діалогу між Україною та Угорщиною в умовах повномасштабної російсько-української війни стало результатом сукупності історичних, правових, гуманітарних, інформаційних і геополітичних факторів, які взаємодіяли в динамічному міжнародному контексті. Поглиблення протиріч спостерігалось на тлі активної трансформації європейського безпекового середовища, в якому держави вимушено адаптували свої зовнішньополітичні пріоритети до нових викликів. Угорщина, як член Європейського Союзу та НАТО, посідала специфічне становище в системі європейських альянсів, демонструючи певну автономність у прийнятті зовнішньополітичних рішень, що стало особливо помітно після початку війни в Україні у лютому 2022 року. Україна ж, яка опинилася в ситуації прямої збройної агресії з боку Російської Федерації, активізувала зусилля у напрямі політичної, економічної та військової інтеграції до євроатлантичних структур, що передбачало необхідність мобілізації підтримки з боку всіх сусідніх країн, зокрема й Угорщини.

Передумовами загострення політичного діалогу між країнами стали наявні ще до війни розбіжності в оцінці гуманітарної політики України, насамперед у сфері мовного законодавства [19]. Закон України «Про освіту» 2017 року, який передбачав поступовий перехід освітнього процесу на українську мову, викликав стурбованість угорської сторони, що розглядала це як загрозу для угорської меншини Закарпаття. Подальше ухвалення закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року лише посилювало напруження. Незважаючи на наявність механізмів

консультацій, позиції сторін залишалися несумісними: Україна відстоювала право на мовну уніфікацію в межах загальнодержавної політики, тоді як Угорщина акцентувала увагу на захисті прав національних меншин, посиляючись на міжнародні зобов'язання [21].

Ці суперечності стали підґрунтям для блокування Угорщиною окремих ініціатив України в межах міжнародних організацій. Зокрема, з 2017 року Угорщина неодноразово перешкоджала зближенню України з НАТО, блокуючи проведення засідань Комісії Україна–НАТО на міністерському рівні. Такий підхід пояснювався, за заявами угорських представників, необхідністю досягнення згоди щодо реалізації прав меншин в Україні.

Ці дії трактувалися в Києві як вияв тиску, що не враховує специфіку внутрішньої безпекової ситуації, спричиненої російською агресією. Сторони неодноразово намагалися вийти на компроміси, однак відсутність єдиного трактування міжнародних норм і правозастосовної практики ускладнювала досягнення консенсусу [22]. Інформаційна складова конфлікту також вплинула на ескалацію політичної напруги. Угорські політики регулярно публічно критикували мовну політику України, використовуючи для цього майданчики Європейського парламенту, ОБСЄ, Ради Європи, а також власні державні ЗМІ. Така позиція транлювалася як вияв захисту національних інтересів угорської діаспори, однак з українського боку трактувалася як втручання у внутрішні справи держави [34]. У відповідь в українському медіапросторі з'являлися звинувачення на адресу угорської влади в просуванні проросійського дискурсу, особливо в контексті енергетичної політики Будапешта, яка включала збереження економічних зв'язків з Росією після 2022 року [30].

Початок повномасштабної війни ще більше ускладнив взаєморозуміння між Україною та Угорщиною. Очікування української сторони щодо безумовної підтримки з боку сусідів не завжди співпадали з реальними зовнішньополітичними кроками Будапешта. Угорщина, хоча й підтримала резолюції ЄС щодо засудження агресії, зберігала обережність у питанні

постачання озброєння, відмовлялася надавати територію для транзиту військової допомоги, а також наполягала на збереженні діалогу з Москвою з питань енергетики та економіки. Це викликало негативну реакцію в українському політикумі, де угорська позиція почала сприйматися як така, що не відповідає духу солідарності в умовах війни.

Ускладнення відносин посилювалося на тлі окремих висловлювань угорських посадовців, які в українському суспільстві сприймалися як образливі або політично вмотивовані. Окремі заяви про територіальну цілісність України, перспективи перемоги, доцільність санкцій проти Росії стали предметом дипломатичних нот протесту, викликів послів, публічних дискусій у ЗМІ [21]. Такий інформаційний обмін лише поглиблював непорозуміння, посилював недовіру, руйнував основи дипломатичного діалогу. Попри це, сторони уникали повного розриву комунікації, зберігаючи робочі контакти на рівні дипломатичних представництв, економічних відомств, гуманітарних структур. Гуманітарна сфера, яка традиційно була ареною конструктивної співпраці, в умовах війни також зазнала впливу політичного протистояння. Попри те, що Угорщина надала притулок десяткам тисяч біженців з України, забезпечила роботу гуманітарних коридорів, надавала медичну допомогу, зберігала відкритими пункти пропуску, в офіційному дискурсі акцент робився не на підтримці України як держави, а на захисті власного населення від наслідків конфлікту. Це породжувало в українському суспільстві відчуття подвійності позиції Будапешта, яка одночасно демонструє формальну лояльність до політики ЄС і уникає конфронтації з Росією [26].

Енергетична політика Угорщини стала окремим чинником ускладнення діалогу. Після початку вторгнення Росії в Україну країни ЄС почали процес відмови від російських енергоносіїв, однак Угорщина продовжила закупівлю російського газу та нафти, уклала нові контракти з компанією «Газпром», зберігала залежність від нафтопроводу «Дружба».

Ці дії супроводжувалися критикою з боку українських офіційних осіб, які закликали до повного ембарго на енергетичну продукцію агресора. Угорські представники, натомість, апелювали до національних інтересів, енергетичної безпеки, неможливості швидкої переорієнтації. Така різниця в підходах до енергетичної безпеки трансформувалася у більш широке протистояння бачень геополітичного майбутнього регіону [13].

Суперечності у політичному діалозі між Україною та Угорщиною ускладнювали реалізацію проєктів транскордонного співробітництва. Хоча окремі ініціативи у сфері гуманітарної допомоги, розвитку інфраструктури, медичної підтримки продовжували реалізовуватися, загальний обсяг фінансування, інтенсивність контактів і динаміка партнерств суттєво знизилися.

З боку українських територіальних громад спостерігалось зниження активності у подачі заявок до програм, фінансованих угорськими структурами, тоді як угорські інституції почали приділяти більше уваги проєктам в межах власного кордону. Водночас, частина технічних програм збереження об'єктів культурної спадщини, охорони навколишнього середовища та модернізації освітніх установ продовжувала реалізовуватися, хоча й у меншому масштабі.

Політичні суперечності мали також вплив на діяльність угорських громадських організацій в Україні [12]. Деякі з них стали об'єктами підвищеної уваги з боку правоохоронних органів, особливо в контексті перевірки їх фінансування, джерел впливу, контактів з іноземними структурами. Це породжувало напругу в середовищі національних меншин, викликало занепокоєння у Будапешті, де такі дії сприймалися як ознаки тиску. У відповідь угорська сторона активізувала міжнародні механізми моніторингу, зверталася до міжнародних організацій, публікувала звіти з оцінками ситуації. Така ескалація на інституційному рівні не призводила до конструктивних рішень, натомість закріплювала образ сторін як опонентів, а не партнерів [11].

У загальноєвропейському контексті позиція Угорщини щодо війни в Україні дедалі більше відрізнялася від лінії Брюсселя, що негативно позначалося на можливостях колективного тиску на агресора. Україна сприймала це як загрозу єдності європейської спільноти, намагалася впливати через дипломатичні канали, заручитися підтримкою інших держав-членів ЄС. Однак фактичний механізм ухвалення рішень у ЄС, який базується на консенсусі, дозволяв Будапешту блокувати ініціативи або вимагати поступок в обмін на підтримку [29]. Така ситуація формувала відчуття асиметричності у відносинах, коли зусилля України в напрямі інтеграції наштовхуються на політичні інструменти, не пов'язані безпосередньо з воєнною ситуацією.

Водночас, попри всю складність взаємин, залишалися окремі канали для діалогу. Професійні дипломатичні контакти, зустрічі на рівні міністерств закордонних справ, переговори в межах міжнародних форумів не переривалися. Представники обох країн висловлювали готовність до нормалізації діалогу за умови дотримання взаємоповаги та недопущення публічних звинувачень. В Україні розпочалося обговорення шляхів оновлення політики щодо національних меншин у відповідності до європейських стандартів, з врахуванням рекомендацій Венеційської комісії. Цей процес супроводжувався внутрішніми дискусіями щодо балансу між захистом державної мови і правом громадян на мовну ідентичність. Хоча консенсусу не було досягнуто, сама поява платформи для обговорення створювала можливості для відновлення довіри [24].

3.2. Проблеми українсько-угорських відносин в контексті європейської інтеграції України: шляхи вирішення

Проблематика українсько-угорських відносин у контексті європейської інтеграції України постає як комплексний феномен, що охоплює політичні, гуманітарні, безпекові, правові та комунікаційні аспекти. Після підписання

Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Україна взяла курс на системну трансформацію внутрішньої політики відповідно до європейських стандартів, зокрема у сфері мовної політики, освіти, прав людини, верховенства права.

Однак реалізація окремих реформ у цій площині, зокрема мовного законодавства, викликала критику з боку Угорщини, яка трактувала їх як загрозу правам угорської національної меншини, що проживає в Закарпатській області. Така ситуація спричинила блокування Угорщиною окремих ініціатив України в межах НАТО та ускладнення переговорних процесів у рамках двосторонньої дипломатії [15]. Це вказує на те, що формальний європейський вектор розвитку України потребує постійної адаптації до реального регіонального контексту, де значну роль відіграють історичні пам'яті, етнокультурні зв'язки, взаємні уявлення про суверенітет і міждержавну повагу.

Проблеми двосторонніх відносин набули чітко вираженого характеру після ухвалення в Україні нового законодавства у сфері освіти та мови. Зокрема, закон «Про освіту» 2017 року передбачав поетапний перехід середньої освіти на державну мову, що було розцінено Будапештом як обмеження права на навчання рідною мовою. Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року закріпив пріоритетність української мови в публічному просторі, що також викликало протест угорської сторони [37].

Незважаючи на офіційні пояснення України про відповідність нових норм європейським стандартам, Угорщина розпочала активне міжнародне лобювання перегляду цих положень, зверталася до Венеційської комісії, Ради Європи, ОБСЄ з метою привернення уваги до, на її думку, утисків угорської громади [32]. Такі дії викликали у Києві занепокоєння через сприйняття їх як тиску на суверенне право України формувати внутрішню політику. У результаті з'явилося замкнене коло нерозуміння, де сторони використовували правові аргументи з різними трактуваннями міжнародного законодавства щодо прав національних меншин [21].

Ускладнення відносин між двома державами проявлялося також у контексті євроатлантичного співробітництва. Зокрема, Угорщина неодноразово блокувала зустрічі Комісії Україна–НАТО на високому рівні, аргументуючи це недотриманням прав меншин. Ці дії впливали не лише на українсько-угорські відносини, а й на загальну динаміку відносин між Україною та Альянсом. Водночас інші країни-члени НАТО намагалися зберігати нейтральну позицію, закликаючи сторони до діалогу. В умовах повномасштабної агресії Російської Федерації в 2022 році такі протиріччя набули ще більшого звучання, оскільки Україна очікувала безумовної підтримки у сфері безпеки, тоді як Угорщина залишалася обережною, обмежуючись гуманітарною допомогою і не підтримуючи санкційні ініціативи на рівні риторики. Це створювало додатковий резонанс у медіапросторі обох держав, активізувало негативні стереотипи, сприяло зниженню рівня міждержавної довіри [7].

В Україні офіційно заборонено мати більше одного громадянства, однак на практиці частина мешканців Закарпаття отримала угорські паспорти, що стало предметом критики в українському політичному дискурсі. Публікація відео з урочистого вручення угорських паспортів викликала широкий резонанс і посилення риторики про зовнішнє втручання. У відповідь Угорщина посилювала захист інтересів своїх громадян і продовжувала політику підтримки угорських громадських організацій в Україні. Це питання залишалося болючим, оскільки з одного боку, в умовах євроінтеграції вимагається дотримання єдиних стандартів у сфері прав людини, а з іншого — актуалізується потреба збереження національної єдності і безпеки в умовах воєнного стану [2].

Попри наявні труднощі, існують потенційні шляхи вирішення суперечностей між Україною та Угорщиною, що можуть сприяти зниженню напруги і відновленню конструктивного діалогу. Одним з таких шляхів є оновлення підходів до реалізації політики щодо національних меншин, з урахуванням рекомендацій Венеційської комісії та принципів Ради Європи.

Україна вже зробила низку кроків у цьому напрямі, зокрема внесла зміни до мовного законодавства, передбачивши перехідні періоди, уточнення обсягів викладання рідною мовою у школах з угорською мовою навчання [11]. Водночас, для досягнення стабільного ефекту потрібна не лише зміна норм, а й розвиток інституційної культури діалогу, яка дозволяла б залучати представників меншин до формування рішень, проводити регулярні консультації, запроваджувати прозорі механізми моніторингу виконання політики. Іншим напрямом врегулювання є збереження і розвиток транскордонного співробітництва [12]. Угорщина є традиційним партнером прикордонних областей України у реалізації проектів інфраструктурного, соціального, екологічного і культурного характеру. За підтримки програм ЄС, зокрема Interreg, були реалізовані десятки проектів на території Закарпаття, що сприяли модернізації шкіл, лікарень, доріг, водопостачання. Таке співробітництво дозволяє зосередити увагу на спільних інтересах, знизити рівень політизації, зміцнити зв'язки між місцевими громадами. В умовах воєнного часу ці проекти можуть набувати ще більшої ваги, оскільки сприяють відновленню, підтримці базових послуг, інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Налагодження ефективної комунікації між двома державами потребує також інтенсифікації міжпарламентського та міжурядового діалогу. На сьогодні відсутність постійного формату для обговорення спірних питань призводить до їх винесення в публічний простір, де вони сприймаються крізь призму інформаційної боротьби. Створення двосторонніх експертних платформ, робочих груп, спільних наглядових рад за участю представників громадянського суспільства дозволить формалізувати механізми прийняття рішень, забезпечити обмін інформацією, знизити рівень недовіри. Важливим компонентом такої стратегії має стати розвиток публічної дипломатії, що передбачає залучення академічних кіл, митців, молодіжних організацій до процесу налагодження взаєморозуміння [24].

Суттєвим чинником стабілізації відносин є розбудова довгострокової освітньої та культурної політики, яка враховує етнічне і мовне розмаїття українського суспільства. Розвиток двомовної освіти, підтримка викладання угорської мови як предмета, видання підручників, навчання вчителів, проведення спільних шкільних проєктів може стати інструментом формування громадянської лояльності при збереженні етнокультурної ідентичності [38]. З боку угорської сторони також доцільним є перегляд риторики щодо України у внутрішньополітичному дискурсі, яка часто формувалася під впливом електоральних міркувань. Більш зважене представлення ситуації дозволить зменшити напруження і уникнути ескалації [23].

Європейський Союз може відігравати роль посередника і модератора в діалозі між Україною та Угорщиною. Через інституційні платформи, експертні місії, проєкти технічної допомоги ЄС здатен сприяти врегулюванню суперечностей, надавати рекомендації, підтримувати обидві сторони в пошуку компромісу. Розвиток механізмів співпраці у форматі Україна – Вишеградська група також може стати каналом для налагодження діалогу.

Відновлення регулярних контактів на рівні міністрів, експертів, аналітичних центрів дозволить створити атмосферу довіри і забезпечити координацію зусиль у рамках спільних програм. Контекст російсько-української війни вимагає переосмислення логіки двосторонніх відносин з позиції регіональної безпеки [11]. Зростання загроз для стабільності Центрально-Східної Європи, зміна пріоритетів зовнішньої політики, трансформація енергетичних маршрутів і торгівлі створюють нові передумови для формування спільного інтересу [35]. У цьому контексті Україна та Угорщина мають потенціал до кооперації у сферах логістики, відновлення прикордонної інфраструктури, створення економічних зон, залучення інвестицій. Такі ініціативи дозволяють вийти за межі гуманітарної риторики і сформуванню нові сфери дотику, що базуються на прагматичних економічних інтересах.

Додатковим чинником налагодження відносин може стати розширення регіонального виміру співпраці. Ініціативи з боку місцевого самоврядування, університетів, бізнес-асоціацій, які не залежать від політичних рішень на центральному рівні, здатні створити нові простори взаємодії. Особливо перспективною є співпраця між українськими і угорськими громадами у сфері управління кризами, соціальної допомоги, екології, охорони здоров'я. Приклади успішних партнерств на місцевому рівні можуть бути масштабовані, поширені через відповідні платформи ЄС, стати моделлю для інших регіонів з етнічною різноманітністю [1].

Відновлення стабільності у відносинах між Україною та Угорщиною можливе лише за умов визнання легітимності один одного як рівноправних партнерів у процесі європейської інтеграції. Відмовившись від мови ультиматумів, сторони мають зосередитися на пошуку системних рішень, що дозволяють врахувати як національні інтереси, так і потреби місцевих громад [19]. Розвиток правового діалогу, узгодження термінології, системне навчання чиновників і дипломатів з обох країн сприятиме усуненню технічних непорозумінь, які часто стають каталізатором конфліктів. Оновлення політики у сфері меншин має спиратися на міжнародні індикатори, зокрема індекси поліетнічного розвитку, механізми оцінки соціального включення, рівень доступу до послуг. Сучасні європейські тенденції засвідчують, що ефективна інтеграція національних меншин у суспільне життя не передбачає асиміляції, а базується на концепціях інклюзивності, інтегрованої освіти, полікультурності. Україна має всі шанси адаптувати ці принципи до власного контексту, зберігаючи цілісність держави і повагу до розмаїття [14]. Угорщина ж може переглянути свою зовнішньополітичну стратегію щодо України в бік створення спільного гуманітарного простору без домінування історичних ревізіоністських наративів. У цьому контексті постає потреба в оновленні парадигм взаємного сприйняття, що можливо лише за умов розвитку історичного діалогу, спільних досліджень, переосмислення минулого у форматі взаємного визнання і примирення [1].

ВИСНОВКИ

Українсько-угорські відносини у сучасних геополітичних умовах демонструють приклад складної міждержавної динаміки, яка формується на стику внутрішніх політик, регіональних інтересів, історичних пам'ятей та міжнародного контексту. Етапи співпраці, конфліктів, обережного партнерства та публічних суперечок чергуються у двосторонньому діалозі, відображаючи не лише специфіку національного самовизначення обох держав, але й структурну напруженість у підходах до управління етнокультурним розмаїттям.

Угорщина, позиціонуючи себе як захисник прав угорської національної меншини за кордоном, намагається використовувати наявні міжнародні механізми для відстоювання гуманітарних інтересів власних громад, що проживають на території України. Україна, у свою чергу, прагне зберегти єдність політики державної мови, інтегруватися до Європейського Союзу на засадах національного суверенітету, не допускаючи політичного тиску під виглядом правозахисної риторики.

Формування стабільної моделі співпраці між двома країнами ускладнюється ще й наявністю дисбалансу у використанні зовнішньополітичних інструментів. Угорщина, маючи доступ до інституцій Європейського Союзу та НАТО, використовує можливості блокування та впливу на європейську політику щодо України. Це створює передумови для емоційно забарвлених реакцій з українського боку, що лише поглиблює відстань у баченні ситуації. Паралельно з цим в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації виявляється недостатність підтримки України з боку Угорщини у безпековому та політичному сенсі, що викликає критику в суспільстві й стимулює подальше охолодження двосторонніх зв'язків. Незважаючи на конфліктогенний фон, обидві сторони мають широке поле для пошуку точок дотику, передусім у гуманітарній, освітній, культурній та транскордонній сферах.

Стабільні інституційні механізми співпраці, зокрема комісії з питань національних меншин, транскордонні проекти за підтримки ЄС, робота консульських установ і контакт між органами місцевого самоврядування можуть стати основою для переорієнтації політики на рівень реальних потреб громадян. Саме горизонтальні ініціативи, які базуються на конкретних проектах і мають прикладне значення для локальних спільнот, здатні поступово нейтралізувати деструктивні наслідки політичної риторики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балян А. В. Основні засади концепції спільного розвитку прикордонних територій України та Угорщини. *Економіка та держава*. 2005. № 4. С. 20–24.
2. Блізняк А. Історія створення і сучасна діяльність Міжнародного кооперативного альянсу. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7 (175). С. 30–33.
3. Будько Є. Угорщина. Угорська оптимізація. *Міжнародний туризм*. 2016. № 3 (129), черв. - лип. С. 52–55.
4. Гетьманчук М. П. «Гібридна війна» росії проти України: інформаційний аспект. *Військово-науковий вісник*. 2017. № 27. С. 296–307. URL: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.27.2017.296-307> (дата звернення: 03.05.2025).
5. Горбаченко О. Теоретико-правовий вимір інституційного забезпечення діяльності зовнішніх функцій України та Угорщини. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.025> (дата звернення: 03.05.2025).
6. Данко С. Хто "запалює" відносини Угорщини та України?. *Срібна земля*. 2018. 1 берез. С. 4.
7. Дорошенко Д. Угорська Україна. *Хроніка - 2000*. 2011. Вип. 3 (89). С. 76–112.
8. Дунай П. Російка ядерна енергія Угорщини. *День*. 2014. 23 січ. С. 3.
9. Есаулов С. Політика Угорщини щодо України, або "European menu a la carte". *Україна дипломатична*. 2018. Вип. 19. С. 603–612.
10. Кучеренко І. Сучасна історія розвитку українського законодавства, яке регулює порядок створення та діяльність державних підприємств. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 8. С. 25–29.
11. Кюппер Г. Конституція Угорщини 2011 року. *Публічне право*. 2011. № 4. С. 23–36.

- 12.Литвиненко О. Тотальна війна по-путинські: "гібридна" війна РФ проти України. *Національна безпека і оборона*. 2016. № 9/10 (167/168). С. 60–63.
- 13.Любиченко О. Гібридна війна росії проти україни: інформаційний аспект. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2022. № 9(27). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-9\(27\)-139-147](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-9(27)-139-147) (дата звернення: 03.05.2025).
- 14.Митко А. Інформаційні проекти транскордонного співробітництва України та Угорщини у рамках Карпатського євро регіону. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2014. № 7 (215). С. 182–192.
- 15.Мушкетик Л. Етнічний чинник в освітньо-культурній політиці України та Угорщини. *Народна творчість та етнологія*. 2017. № 5 (369), верес. - жовт. С. 32–37.
- 16.Непоп Л. Україна - Угорщина: час перейти до діалогу. *День*. 2017. 19 жовт. С. 3.
- 17.Новицька Н. Б., Петрик В. М., Музиченко К. М. Правові аспекти протидії деструктивній політиці угорщини на території україни. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. № 4(13). С. 63–70. URL: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-4\(13\)-2023-63-70](https://doi.org/10.33244/2617-4154-4(13)-2023-63-70) (дата звернення: 03.05.2025).
- 18.Орлова Т. Курс "Сучасна політична історія країн світу" - важлива складова підготовки майбутніх фахівців. *Вища школа*. 2013. № 5 (107). С. 72–85.
- 19.Пагіря О. Невідомі листи делегації уряду Карпатської України до уряду Угорщини. *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2009. № 1 (32). С. 49–70.
- 20.Пагіря О. Нереалізовані плани потрійної окупації карпатської україни збройними силами угорщини, польщі та румунії у березні 1939 р. *Сторінки історії*. 2024. № 58. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.58.2024.309250> (дата звернення: 03.05.2025).

21. Про оформлення довгострокових віз для в'їзду в Україну громадянам Угорщини : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 05.04.2017 № 226-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/226-2017-p#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

22. Про підготовку багатотомного видання "Політична історія України. XX століття" : Розпорядж. Президента України від 04.03.2000 № 96/2000-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2000-рп#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

23. Про підписання Угоди про фінансування програми (Interreg VI-A) NEXТ Угорщина - Словаччина - Румунія - Україна : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.11.2023 № 1052-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2023-p#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

24. Про ратифікацію Угоди про фінансування програми (Interreg VI-A) NEXТ Угорщина - Словаччина - Румунія - Україна : Закон України від 09.05.2024 № 3717-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3717-20#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

25. Савчин Л. Україна - Угорщина: 20 років успішної співпраці. *Зовнішні справи*. 2011. № 11/12. С. 28–29.

26. Сидоран Н. І. Аналіз розвитку туризму в регіоні Закарпаття (Україна) та Сабольч-Сатмар-Берег (Угорщина). *Географія та туризм*. 2010. Вип. 8. С. 87–92.

27. Соколовський О. Роль національних меншин у розвитку транскордонної співпраці угорщини та України. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 1 (15). С. 204–221. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-01-204-221> (дата звернення: 03.05.2025).

28. Сопко Т. М. Гуманістична історіографія Угорщини. *Carpatica - Карпатика*. 2005. Вип. 32. С. 13–37.

29. Стрельбицький М., Гринь М. Когнітивна війна росії проти України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 1 (63). С. 46–52. URL: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.1.7> (дата звернення: 03.05.2025).

30. Угода про фінансування програми (Interreg VI-A) NEXТ Угорщина - Словаччина - Румунія - Україна : Угода Каб. Міністрів України від 01.12.2023 : станом на 9 трав. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_007-23#Text (дата звернення: 03.05.2025).

31. Україна. Законодавство України у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності: Збірник законодавчих актів : станом на 1 лютого 2013 року : офіційне видання. Київ: Парлам. вид-во, 2013. 397 с.

32. Україна З. Закони України 1990-1995 : Із змін. та допов. за станом на 1 лип. 1996 р. Київ, 1996. Т. 2: 1990-1991. 870 с.

33. Україна. Кодекс України. Київ, 1997. Т. 1. 635 с.

34. Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 272 с.

35. Шульга Д. Інформаційна війна проти України: форми ведення. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2025. № 12(54). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)-439-455](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54)-439-455) (дата звернення: 03.05.2025).

36. «Як війна знищує екологію України» / Н. V. Chvaliuk та ін. *Scientific issue ternopil volodymyr hnatiuk national pedagogical university. series: biology*. 2023. Т. 82, № 4. С. 49–64. URL: <https://doi.org/10.25128/2078-2357.22.4.6> (дата звернення: 03.05.2025).

37. Bratko M. The history of formation and the present social role community colleges usa. *Educological discourse*. 2018. No. 1-2. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2018.1-2.204> (date of access: 03.05.2025).

38. Mushketyk L. Ethnic factor in educational and cultural policy of Ukraine and Hungary. *Folk art and ethnology*. 2017. No. 5. P. 32–37. URL: <https://doi.org/10.15407/nte2017.05.032> (date of access: 03.05.2025).